
A VILÁG-KÉPBEN.

Makoldi Sándor
vizuális anyanyelvi neveléséről

IV.

BOBONKÁNÉ PAPP ANTÓNIA

Az Élet-Virág jel adománya

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

Makoldi Sándor jubileumi kiállítása méltó alkalmat teremtett a Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencia rendezőinek, előadóinak, közreműködőinek a tisztelgésre a tudós festő, a kutató tanító munkássága előtt.

Emlékezni, köszönetet mondani jöttünk össze szívünk minden melegével Makoldi Sándorra, a nagy tanítóra, aki új nemzedékeket indított el. Égvonzatú vizuális pedagógiájának intelmeit, elvi alapvetéseit jó szívvel felidéztek, őrizték, és tovább adjuk az új nemzedékeknek. Az emlékkiállításon ráhangolódva képeire éreztük a Teremtői Rend áramlatát. Ez a rend nemcsak a festészetét, de a tanítását is átjárta. Egyéni, közösségi és kozmikus létét igazította.

Mondandóm vázát az Élet Virág jel adja. A világ kultúráit összekötő szimbólum világmodell. Pap Gábor művészettörténész így határozza meg a világmodellt: „Számptalan kitértetett élethelyzet egymásra íródásából olyan csomópont és erővonalrendszer jön létre, amely bárhol, bármikor, bárki által visszaközlhet az üzenet.” A világmodell a kozmosz rendjéről, az Univerzum törvényeiről szól. Az ősjelek, az őskódok az Univerzum törvényeinek az alakzatai. Útmutatóként szolgálnak a kozmikus isteni rend természetbeni és természetfeletti utak megjárásához.

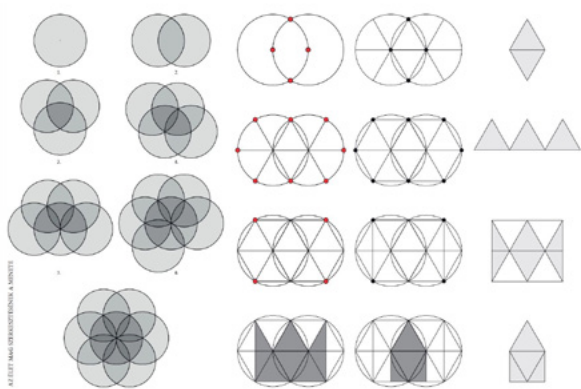

A VILÁG - KÉPBN

Makoldi Sándor: Az Úr színe előtt, 2000.

A festmény világmodell érvényű. Látjuk a csomópontokat, az erővonalrendszereket és érzékeljük a Teremtett Világ rendjének áramlását. Ősjeleket látunk, organikus és geometrikus alakzatokat, amelyeket a kép jelentéstartalma hív elő és bont ki az ősi kollektív tudattalamból. A festő a ciklikusan változó világ rendjét szerves egységbe fogja, szemlélni és szemléltetni az ősjelek segítségével tudja. Egyetemesen olvasható jelek ezek, de a magyar kultúrába ágyazott formaelemekkel gazdagítva. Jelen esetben gondoljunk a Szent Korona keresztpántját összekötő zárólemezekre, amely négyzet alakú, a festmény is az. A zárólemezen lévő Pantokrátort keretező égi világítók és világfák ihletik Makoldi Sándor képén látható azonos tartalmú formákat.

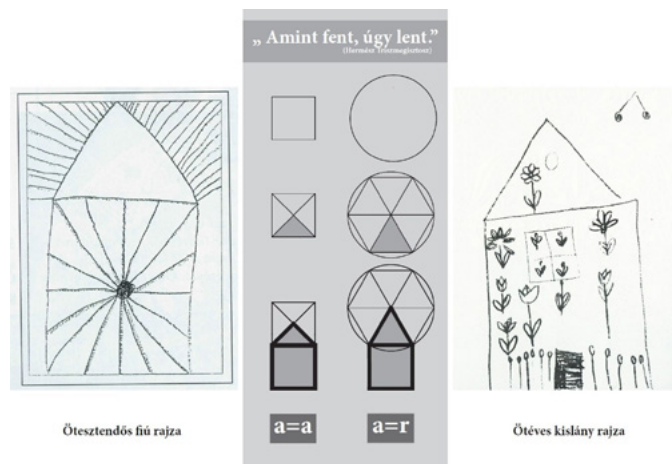
A festményből a kép aljára kigyűjtött tagolt körök évköri elemzési keretrendszerek. A fény és az árnyék ciklikusan ismétlődő változásrendjének a keretét adják. Pirossal kiemelttem a hat részre osztott kört, ez az Élet Virág váza. A festményen hatszirmú Napvirágokat látunk, így nevezték az eleink az Élet Virágot. Direkt és indirekt módon a Napvirág - háló betéríti a képet. A Teremtő feje körül 4-es, 6-os és 12-es osztású köröket különböztethetünk meg. Makoldi Sándor feladatának tekintette megismertetni a diákokkal a természet rendjét és bevezetni őket a Teremtői Rendbe. Nyomatékkal hívta fel a diákjai figyelmét arra, hogy a számok nemcsak mennyiség, hanem minőségjelzők is, a számok közvetlen kapcsolatban állnak a világtörvénnyel. Az egyéni, a közösségi és a kozmikus út egyeztethető. Egyeztethetőek vagyunk, mint teremtmények a Teremtővel. A festményen látható Teremtő antropomorf jegyekkel gazdagított, ember arca van, karja, kézfeje. Üzenet: bekapcsolódva a természet rendjének az áramlatába a történet jelen idejűvé válik!

Az Élet Mag jel szerkesztésének a menete. Hol van a gyermek által rajzolt háznak és koronának az őseredete?

Az ábra bal oldalán az Élet Mag hagyományos, jól ismert szerkesztési menetét látjuk hét lépésben. Az utolsó fázis mutatja, hogy mind a hat kör középpontja a középső kör területén helyezkedik el, és mind a hat kör körvonala áthalad a középső kör középpontján. Mellette egy alternatív szerkesztési utat járunk be: kiválasztjuk a két kör egymást középpontjukban metsző szerkesztési fázist. Az egymást megfelelően fedő két kör metszéspontjait pirossal jelöljük, majd következetesen összekötjük őket. Molnár V. József néplélek-kutatótól idézek: „Rájöttem, hogy az elemi mértani alakzatok meghatározó sorrendben egymásból következnek, belőlük és általuk szerveződik számos fontos tagoltabb alakzat.” Ez történik jelen esetben is. Figyelemre méltó tagoltabb alakzatokat fedezhetünk fel. Semmit sem mi találunk ki, csak a szerkesztés menetét követjük, amely felveti azokat az őseredet alakzatokat, amelyek ismerősként köszönnek vissza a tárgyi népművészetünk mustráin, a képi anyanyelven szóló kortárs művész alkotásain és az eredendő gyermekrajzban. A teljesség igénye nélkül az ábra jobb szélén és alul kiemeltünk néhányat. Itt megállunk, mivel a következő kérdésre keressük a választ. Hol van az őseredete a gyerek által rajzolt háznak és koronának?

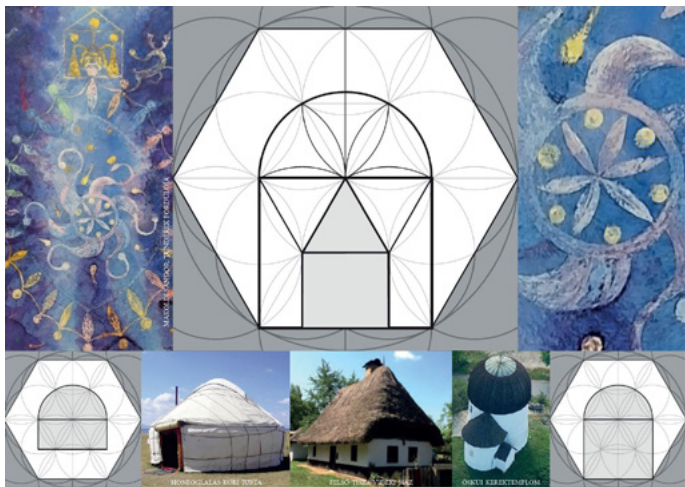
Tudjuk, nem kell a gyerekeknek ilyen házat és ilyen koronát látnia ahhoz, hogy így jelenítse meg. Figyeljünk Hintalan László gondolatára: „Felfedeztük, hogy az újszülöttek hozzák magukkal az Univerzum összes alaptörvényét. A gyermek a legmélyebb gyökereikig közvetítő.” Az ősképek, mint őseredet alakzatok az ősi kollektív tudattalanban és az ember - az ősi kollektív tudattalantól kivetített világmodell érvényű - egyetemes szimbólumaiban található. Így és itt leltünk rá a gyermek rajzolta - és nem másolta - ház és korona őskódjára. És még mi mindennek a töve ez az egyetemes szimbólum, mint világmodell! A kifejezésre váró tartalom hívja elő a megfelelő alapjelet és az azokból meghatározó módon következő alapszerkezeteket, amely vázként hordani tudja az aktuális jelentéstartalmat. Az ábrázoló népművészet, a rajzoló gyermek az ősi kollektív tudat belsejében rejtőző mintázatokat, alapjeleket, alapszerkezeteket használja fel alakzatai képi megfogalmazásakor. Az alapjelek betekintést engednek az Univerzum törvényeibe. Az alternatív szerkesztési utat bejárva jut eszünkbe Makoldi Sándor tanítása: Van más út is; felismeréseket tudomásulvétel helyett!

„Amint fent, úgy lent.”(Hermész Triszmegisztosz)

Az ábra bal oldalán az ötvestendős kislány házat megjelenítő rajzát látjuk. Külön jelöli a benti és a kinti világot. A ház lakóterét, nyolc tengellyel, gondosan tizenhat részre tagolja, közepén a nagy fekete ponttal cselekvő önmagára is utal. A kinti világot, fénysugarakat idéző vonalakkal fejezi ki. Létállapot jelölő ez a szerkezetlítő rajz. Jobb szélén az ötéves kislány a házat növényekkel, alul még bimbós, majd kinyíló, az ablakba is jutó virágokkal rajzolja tele. A hat szirmú virág, a leggondosabban rajzolt, felkerül az égi magasságot idéző tetőre. Ide igyekszik eljutni, ez a virág őt képviseli. Rajza a növekedésről, a felfelé törekvésről szóló virágnyelven, létfolyamat jelölő. „Amint fent, úgy lent” ez az ábra középső részének a kérdése, honnan származtatod házad tetejét? Négyzetből vagy körből? Fent a tagolatlan négyzet, a földi világ megidézője, mellette a tagolatlan kör, az égi világé. A válasz matematika nyelven is megérkezik. A négyzetből származó, egyenlő szárú háromszög alakú háztető földvonzatú: a=a A körből származó, egyenlő oldalú háromszög alakú háztető égvonzatú: a=r Alapkérdés fogalmazódik meg:

Égmértékű vagy földmértékű a szemléleted, az életed? Égmértékű, $a=r$, ahol a felsőbb világ, a felsőbb dimenzió levetül a földi dimenzióba. Makoldi Sándor anyanyelvi szintű vizuális nevelése égvonzatú és égmértékű, a teremtett világ rendjére, a természet törvényszerűségére és annak alakzataira figyelő.

A szakrális és a világi épület lefedés módja az Élet Mag jel szerkezetvázban

A hét körből álló Élet Mag jel szerkezetvázban szürke tónussal emeltük ki a ház egy sugányi méretű alakzatát, a ház befoglaló formáját. Figyelmünket két sugányira terjesztettük ki és az épülettest másik jellemző lefedési módjával szembesültünk, a félkörrel, ami a térben kupola, félgömb alakú lefedést jelöl. A szakrális és a világi épületek lefedés módja, mint őseredet alakzat tárul elénk. Alul, középen Felső-Tisza-vidéki parasztházat látunk, jobbra az Ösküi kerektemplomot, mellette az Élet Mag szerkezetvázban a hosszmetsetét idéző ábrát. Baloldalon a jurtát, a magyarok ősi hajlékát és mellette annak is a hosszmetsetét idéző ábrát látjuk az Élet Mag szerkezetvázban. A jurta felépítettsége a szakrális épületével analóg. A magyarok világi életüket szakrális szerkezetű jurtákban élték. Fentebb, balra-jobbra Makoldi Sándor a Tündérek fordulója című festményén az alapjelek mellett, a népművészetbe ágyazott formaelemeket is látunk: kiemelve a Fenyédi Napkereket jobbra és a lőporszaru szvasztikát balra.

Egy a kettő

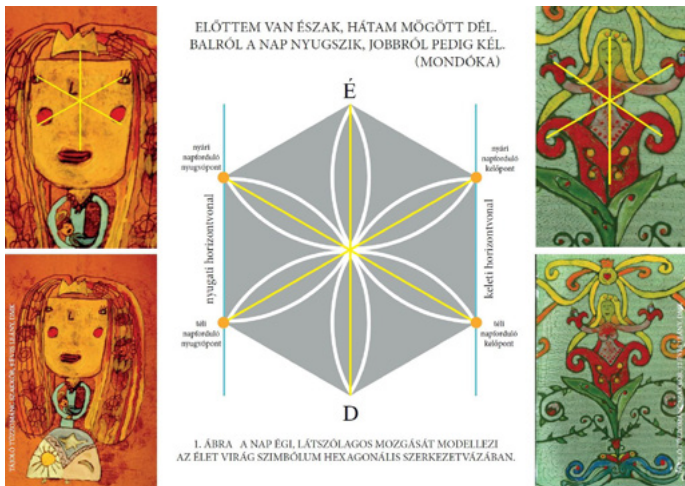
Miért így rajzolja a gyerek a koronát, hiszen ilyen koronát nem lát? A gyerek nem azt rajzolja amit lát, hanem azt rajzolja, amit tud róla. Mit tanít nekünk, felnőtteknek, a gyerek rajzolta korona? A Tájoló tűzzománc szakkörösem munkáin királylányok láthatók. A koronát idéző formát az ősi kollektív tudatalattiból a kifejezési szándék hívja elő, mint őseredet alakzatot. Az Élet Mag szerkezetvázban, követve a kör középpontokat és az azokat összekötő sugarakat, a koronát megidéző őseredet alakzatot emelünk ki, nem kitalálunk, hanem megtalálunk. A kör középpontra úgy tekintünk, mint a meg nem nyilvánult teremtő erőre, a sugár pedig a megnyilvánult erő. Ez a korona az égiek felé nyitott. De, magába foglalja a ház jelét is, a zárás, a védelem jelét, amint látjuk. A korona a háznak, mint őseredet alakzatnak a nyitott állapota. Ezért mondhatjuk, hogy egy a kettő. Egybe tartozó forma a korona a házzal, megfeleltethetők egymással. A megnyilvánult, a nyitott (korona) és a meg nem nyilvánult, a zárt (ház) egyek. A megtalált alakzat, a korona, amelynek az aktív és a passzív létállapotát látjuk. Idézek Pap Gábor művészettörténésztől: „Ami közepen van, egyszerre tartozik kétfelé.” Az ábrán így jelöltük: $1/2; 1; 1/2$ Ez a létezésnek a nyitás alaphelyzetét írja le. Ugyan ez, másként fogalmazva: „A középső formaelem szerves egységbe foglalja a valóság két alapvető létezési tendenciáját.” Matematika nyelven: $1 = 1/2 + 1/2$ Ez a létezésnek a zárás alaphelyzetét idézi. Gondoljunk a lélegzésre: egy belégzés és egy kilégzés együtt számít egy légvételnek. A gyerek ezért rajzolja úgy a házat és úgy a koronát, ahogyan láttuk, mert az ősi tudattalomból a mondanivaló által felszínre hívott őseredet adja a vázát a rajzának. A szerkezetváz élő minőség, pulzál, a nyitott és zárt létállapot között, hogy melyik nyilvánul meg, azt az aktuális jelentéstartalom határozza meg.

Mit fejeznek ki a piros körök az arcon?

„Ne rajzolj arcot a Napnak, nincs neki!” Sajnos, ez a felszólítás óvodában, iskolában is elhangzik. A Tájoló tűzzománc szakkörös, nyolc éves kislány rajzát látjuk az ábra bal oldalán. Nemcsak arcot rajzol a Napnak, de bemutatja az egy napon belüli mozgását is! A Nap látszólagos égi útját a horizont szerepkörű, lappantyúként működő, piros bajusz igazgatja.

A jobb oldali piros bajusz alatt a piros folt a leszentült Napot idézi, az állnál a legsötétebb, majd balra, a lappantyúként működő piros bajusz felengedi a hajnalodó Napot szimbolizáló piros foltot és a két, nyitott szempár már a délelőtt-délutánt jelöli, a nap világos felét. E dinamikus rajzzal szemben a nyolc éves kisleány ugyanezt statikus módon mutatja be az ábra jobboldalán látható rajzán. Makoldi Sándor szakköröseim egyik kiállítás megnyitóján tért ki a hivatalos rajztanítás mulasztására. Tudniillik, az analízis-szintézis után elmarad az absztrakció! Pedig az elvonatkoztatás, az ember egyik meghatározó specifikus képessége, amit fejlesztenünk kellene, nem pedig elsorvasztanunk!

Elöttem van észak, háтам mögött dél. Balról a nap nyugszik, jobbról pedig kél. (mondóka)

Az Élet Virág jelet az ábrán látható hatszirmú virág is képviselheti, azonos hexagonális szerkezetvázuk okán. Léptékükben másak, de a lényegük ugyanaz. Újabb adománya az Élet Virágnak, hogy felismertük, hogy tájolható! Az ábrán a három, sárga színnel jelölt szimmetria tengely hat részre osztja a kört, a körön lévő pontokat összekötve a hatszöget kapjuk. A hexagon pontpárjait függőleges vonalakkal összekötjük. A középső pontpár az észak-dél irányt jelöli. A jobb és bal oldali pontpárokat összekötő vonalak a keleti és a nyugati horizontvonalakat jelenítik meg. A keleti horizontvonalon a nyári és a téli napforduló kelepontjai vannak. A nyugati horizontvonalon a nyári és a téli napforduló nyugvó pontjai jelölődnek. Az általunk „égi-koordinátának” nevezett hármasszoros kereszt dinamikus, a sokszor emlegetett kör-kereszt ezzel szemben statikus, a „földi koordináta” nevet kapja. Az ábra jobb és bal szélén látható gyermekrajzokra a három, sárga színnel jelölt szimmetriatengely, mint szerkezetváz ráilleszhető, a rajz szerkezete és jelentéstartalma okán.

Fény Luca című alkotás, Nívódíjas Tájoló tűzzománc szakkör, 12 éves leány, DMK

A kép közepén az égi világítók magasságáig felnövő Lucát látjuk. A két karja híd szerepkörű. Kezében tartja a téli-nyári napforduló pontokat szimbolizáló fényvirágokat. Az egyik hét szirmú, túltöltekezett, a másik öt szirmú, fényhiányos. Ezen pontok idején a Nap iránya megfordul az égbolton. Az őszi – tavaszi napéjegyenlőség tengelyét Fény Luca testesíti meg. A két örökzöld tetején lévő fényvirág a fény - árnyék arányának ciklikus változásrendjéről beszél. Luca, a teremtett világ rendjébe illeszkedő lény, mosolya, derűje, harmóniája sugárzik felénk. Ahogyan Luca, úgy a gyermek is beszélő viszonyban áll a Nappal, a Holddal és a Csillagokkal.

Összegezve, elemzésünk során felismertük az egyetemes szimbólumok – jelen esetben az Élet Virág - elemi mértani alakzatokból épülő, őseredet alakzatait. Ráéltünk az Élet Virág jel „gyöngyözöte” gyerek által rajzolt ház és korona alakzatokra, amelyek egymásnak megfeleltethetők. Tájoltuk a kiválasztott szimbólumot. A jel szerkezetvázát, a három szimmetria tengelyes, „égi-koordinátát” eredendő gyerekrajzokon, hol direkt, hol indirekt formában, a rajz jelentéstartalmának köszönhetően ráretegezhetjük. Makoldi Sándor kutató tanító, tudós festő sokat emlegette, hogy menjünk el a forrásig! Elemző utunk a forrás irányába tartó. A napfordulókat szimbolizáló fény virágokat kezében tartó Szent Luca mosolyával köszönjük Makoldi Sándornak az égvonlatú pedagógiáját, amellyel tovább szélesítette azt a szellemi utat, amely az anyanyelvi vizualitás kibontakozása felé visz.

BÓDI ILDIKÓ

A mindenséggel mérd magad!

– Az organikus szemléletű rajztanítás csillagnyi módszeréről, Makoldi Mester(em) NapÚTmutatásai alapján

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

1978-1981 Debreceni Tanítóképző Főiskola, tanító szak, rajz- közművelődés szakkollégium. Három égbe ragadó esztendő, melyet a Jóistentől kaptam ajándékba. Makoldi Sándor Mesteremtől tanulhattam. Már a kezdetektől gyakran idézte rajz, művészettörténet vagy népművészeti órákon, a látó költő, József Attila üzenetét: A mindenséggel mérd magad! Az órák típusától függetlenül teljes egységben patakzott a tudás átadásának tiszta forrása, a magyar népi szerves műveltség üzenete, a világképrendező, természetes alapú gyermekrajzok világa, az egyetemes, a kozmikus világ rendje a földtől az égig és azon is túl. A változások, a folyamatok, a képbe íródott jelek, a TEREMTŐ ISTENI FORRÁS, az EGY keresése. Mind ez azért, hogy eligazodjunk a teremtett világ tökéletes rendjében. Ehhez adott erőt, útmutatást, útírányt a Napút program, a fény útja, mely ősidők óta végzi fényfestését, óramű pontossággal olvas, ahol még rend van, mert REND A LELKE MINDENNEK! Találjuk meg ebben a rendben magunkat, feladatunkat. Ha igaz hittel, szeretettel, felkészült szaktudással, és nem utolsó sorban, nagybetűs EMBERKÉNT tesszük, akkor őseink bölcsességével élhetjük mindennapjainkat.

Ezt szolgálta sok-sok elméleti - rajzos feladat. Például: a hagyma, a vöröskáposzta metszetének vizsgálatától, a mesék, mondák, balladák, népi körjátékok folyamatábráinak virágozása, a henger külső-belső benapozása, az ősi, népi, a szakrális építészet tájolásának okai, a miskakancsó, arcunk kozmikus rendjének a népművészeti tárgyak csillagászati rendjének értelmezéséig,..etc. Természetesen nem csak az iskola falain belül, de közös csoportkirándulásokon, vidám, baráti, beszélgetések alkalmával az Arany János utcában, Medgyessy festett karosszékében ülve, ízes szalonnafalatokat kóstolgatva,

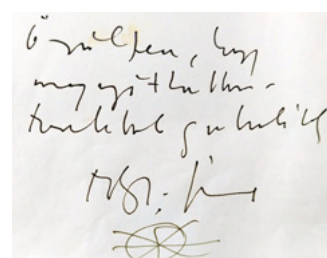
finom tokaji bor kíséretével, mely igazi kulináris élményként szolgált. Közben a Mester csak mesélt, mesélt... mi pedig egyre több ismeretet kaptunk a világmindenségről, egyre látóbbak lettünk.

...és nem utolsó sorban, a Mester hívószavára, Gyöngy Péter szervezésében, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem hatalmas kémiai előadójában a maratoni, éjszakákba nyúló Pap Gábor és Molnár V. József kihagyhatatlan előadásai. Itt és most is köszönet érte! Feneketlen kútként szívtuk magunkba a tiszta forrás kristálytiszta vizét! Erről szólt ez a három esztendő.

Elindultam hát szerencsét próbálni ezen a keskeny, de fényes csillagokkal kövezett úton! Bármikor és bárhol elakadtam, mindig számíthattam Mesterem önzetlen megerősítésére, segítségére!

A Mester Makoldi Sándor, a tanítvány tanítványainak rajzkiállításán
FOTO: MAGÁNARCHÍVUM

Kiállítás megnyitók, Hajdúsági Múzeum Hajdúböszörmény 1985,
MŰ-TEREM Galéria és Antikvitás Debrecen, 2000.

Ahogy teltek-múltak az évek, tanítványaimmal egyre fényesebb utakat jártunk be! Végül 1992-ben, a gödöllői Örökség Népfőiskola biztatására KÉPES BESZÉDEK-BESZÉDES KÉPEK a rajztanítás organikus módszeréről címmel megszületett egy gazdagon illusztrált módszertani mesélős kézikönyv, Mesterem szakmai segítségével és Pap Gábor méltatóan ajánló soraival. Eddig rövidebb összefoglalók jelentek meg szakmai folyóiratokban (FŐNIX 3-4.sz., Fejlesztő Pedagógia), a teljes könyv még kiadóra vár.

Most pedig nézzünk néhány módszertani utat! Hogyan váltak valóra a főiskolai évek tanításai a mindennapi gyakorlatban?

1. AZ ELSŐ TANULÓÉVEK A VALÓS ÉLETBEN

Csodálva nézegettem kisfiam kisiskoláskor előtti rajzait, ahol teljesen természetesen, vizuális anyanyelven „beszél” a világmindenségről. majd ezt szóban ugyanilyen természetességgel elmeséli. Ilyenkor mindig meg erősítettek Mesterem diavetítéses órái a világképrendező gyermekrajzokról, és az akkor kisóvodás kislányának Gizókának, eredeti, mesés rajzai.

Kozma Bertalan (5 éves) Az Éden kertje (saját terv és cím, közösen festett batik, 200x300cm, 1992.)

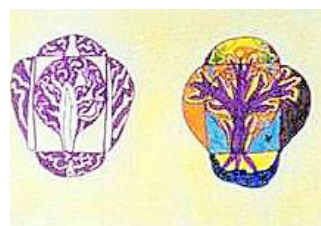
Ekkor kezdtem el nagyméretű batikpannókat festeni. Belecseperedvén, a kisfiam is kedvet kapott. Megtervezte szobája falára az ÉDEN KERTJÉT. Majd együtt megfestettük. A forró viasszal rajzoláskor óvatosságból Én, a festésnél Ő vette át a vezető szerepet.

2. TERMÉSZETES ALAPÚ GYERMEKI VIZUALITÁS A KISISKOLÁSKORBAN

A látványtól a teljességig

10 éves tanítványaimmal először mi is kipróbáltuk a göröngyösebb utat, a klasszikus, hosszában kettészelt vöröskáposztás feladatot. A látványszintű ábrázolástól hogyan jutunk el népmeséink égig érő fájáig, majd a Kerek a káposzta című népi körjáték folyamatábrájáig? Tánc közben egy gyermek krétával rajzolta a mozgások tér-idő diagramját. Ezt az ábrát virágnyelven felöltöztetve mesélték el, mit jelent nekik ez a képfolyam.

10 éves kislány meséje a negyedik rajzról: „Két gyerek táncol, a vizet és a levegőt érzik táncolás közben. A Nap besütött az ablakon, a tánc után kinéznek és örülnek a Napnak.”

Mesterem akkori szavai jutottak eszembe. Így is lehet, csak ne álljunk meg félúton, az csak féligazság, ne rohanjunk a saját útvesztőnkbe!

Tiszta forrásból merítve

A tiszta forrás magyar népi műveltségünk gazdag tárháza, legyen az szellemi vagy tárgyi emlék. Tartalmuk, vagy a virágnyelven rájuk rótt motívumok olvashatók, tájolt térben fényel is. A kisgyermek is mindaddig így rajzol, míg egy szervesen, akadémista szemléletű rajzoktatással kedvét szegi, és Istenadta látóképességét is elfelejti. Ha egyenesen innen merítünk, megelőzzük a féligazság útvesztőjét. Íme, néhány példa:

Júlia szép leány balladája - Az ősi, kultikus szöveg dramatizálása és Makoldi Gizó textilje alapján 10 éves gyermek rajza (Hosszúpályi). Batik csoportmunka, 14 évesek (Keszthely, Család Iskola).

Évkörmesék

A mesék dramatizálása és csillagmítoszi (Pap Gábor nyomán) elemzése után csoportos rajzolás.

A szegény ember és a róka (oroszlán), Kacorkirály (szűz) (10 évesek/4fő)

Népszokások az évkör rendjében

A régi ember az évkör rendjéhez igazította életét. Az évszakváltások ünnepei, átörökített szokásai, hagyományai, tárgyi kultúrája egy-egy emberöltő történetéről mesélnek születéstől a halálig és Feltámadásig. Az órákon sokat hallottunk a régi ember hagyományátörökítő életmódjáról, tudásáról, bölcsességéről, a maguk teremtette hittel teljes világról. A Mester kérésére összegyűjtöttük szülőfalunk még fellelhető téli népszokásait, melyből végül egy kötetre való született, benne a hosszúpályi betlemes játékkal, édesapám (+Bödi István) lejegyzése nyomán (1952). A gyakorlatban természetesen, a faluközösség színjén is, beépítettem az évkör dramatikus játékeit.

Karácsonyfa öltöztetése egyéni készítésű angyalkákkal, almaosztás a karácsonyi asztalnál, Hosszúpályi Betlehemes játék rajza (10 évesek)

A tiszta forrásból táplálkozó közös alkotások, dramatizálások, mesélések, a negyedik esztendő végére beértek, mint gyümölcs a fán. Huszonnyolc hosszúpályi kisdíák áradó örömmel festette meg a 150x700cm méretű batiképet, NAPVILÁG címmel, saját mese alapján. Szépvári Nap, a Mindenek Napja, aki gyönyörű hangja miatt szereti meg Százszorszépét, a virágok tündérét... Húsz éve az iskola falát ékesíti!

Folyamatos érdeklődéssel jöttek a Makoldi tanítványok, hogy ismerkedjenek az organikus szemléletű rajztanítás gyakorlatával. A Mester is több alkalommal megtisztelt bennünket. Előadást tartott, megrendeztük a Makoldi család tárlatát. Áldott, felejthetetlen évek voltak!

KÖSZÖNÖM MESTEREM!

Emese álma

A Szent Korona küldetése

Nagyboldogasszony mennybevétele

GYŐRI BALÁZS

Elvetett mag

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

A tárgyak használhatóságán túl a rájuk ruházott mintakincs és mondanivaló üzenet teszi teljessé, hogy hasson a szemlélőre, és a használójára. Elődeink is azokat a fontos eseményeket-jeleket rögzítették tárgyaikon, ami számukra jelentőségében emelkedettebbé tette életüket, hitüket. A fény számtalan megnyilvánulását érhetjük tetten műveltségünkben és erre hívta fel a figyelmet M. S. Mester. Ennek a gondolatnak fényében születnek meg saját munkáim és a tanítványok alkotásai. Az alkotás egy lehetőség az üzenetet közvetítésére magunk és környezetünk számára. Az alkotás egyben a teremtés folyamata is. Ez segíti az alkotót elmélyülni, tisztábban látni, a teljesség felé haladni a tapasztalat útján népi műveltségünkben.

Alkotásaim és az oktatásom iránya is Makoldi Sándor szemléletének köszönhetően formálódott. Az első komolyabb témakör a kazettás mennyezetek világa, azon belül is az állatövi jegyek tér-idő egységeinek kifejezése, ábrázolása. Ennek korai és kései időszaka is volt, mely lehetőséget és teret adott, hogy érvényesíteni tudjam a kapott vizuális módszert és szemléletet. Az első nagyobb alkotás során hat táblában valósult meg az állatövi jegyek tizenkettes egysége, mely kettésével tömörödött egy karzatbetétbe.

A jegyek időbeli haladásának sorrendjében, azon belül is az év kezdetének időszakában, januárban, a beeső fénysugarak a Bak és Vízöntő táblát világítják meg. A fény tovább haladva a szomszédos betétre, az irányát is megmutatja az év soron következő időszakának. Ez a karzat térben és időben is jelzi az év haladási irányát. Az évkör jegyei tíz évvel később újra teret kaptak negyvenkét táblán a karzat alatti mennyezetten. Ekkor már magamra voltam utalva, s a tanításokra, amit M. S. Mestertől kaptam. Sok izgalmas részlet alkotja az egészet térben és időben. Azért igen fontos számomra ez a vizuális tér-idő ábrázolás, mert abban az iskolában található, ahol kezdetben tanultam és jelenleg is dolgozom. Olyan helyre jutott el ez a Mag, amit Sanyi bácsi és én is fontosnak éreztünk.

A népi építészetben a fény egyetemes megnyilvánulását megjelenítő Nap inspiráló hatást gyakorolt rám rendkívüli kifejező erejével. A kapuk és oromzatok esetében megőriztem a szerkezet arányát és jellegét, továbbá törekedtem arra, hogy hangsúlyossá váljanak azok a formák, szimbólumok, amik hitet, védelmet, erőt, identitást, képviselnek. A fából készült alkotások esetén is megjelennek azok a teremtő minőségek, melyek emberi, állati növényi vagy égi formában hirdetik a fény egyetemes, pozitív erejét. Saját munkáimon és elődeink vizuális ábrázolásain keresztül segítem tanítványaimat e szellemiség megismerésében.

Az évkörben és népszokásainkban nagy jelentőséggel bíró téli ünnepkör megélése és tovább éltetése is nagyon fontos egyéni és közösségi szinten. Azért tulajdonítok ennek nagy jelentőséget, mert ebben az időszakban szükség van a belső fényre, mely bennünk tartva a reményt elhozza számunkra a tavaszi megújulást. A dramatikus játék megélésén túl, M. S. Mester segített megérteni tartalmi és szimbolikus értelemben, hogy milyen fontossággal bír e szokás az évkörön belül. Ennek fényében és tudatában indultam neki, hogy a lakóhelyemen feledésbe merült kopott, hiányos betlehemes, kiegészítve és az alföldi változatokhoz igazítva, családok otthonaiba elvigyük. A helyi dalárda lelkes csapata segített énekelve, szerepbe bújva, hogy gyertyával kezünkben, fényvel szívünkben életre keltsük a derecskei betlehemeset. E szokás legörömtelibb visszaigazolása az, amikor énekelve menvén egyik családtól a másikig, ismeretlenek az utcáról hívnak be, hogy vigyük el hozzájuk is a megváltó eljövételének örömhírét.

Az év első tanítási nap reggelén diákjaimmal együtt regölünk az egész iskolának, ezzel indítva az új évet. A beöltözés, az ének és a furulya hangja, a csörgős botok kísérő kopogása, csörgése kiszakítja őket a hétköznapiakból és egy megigézítő közegbe helyezi őket, amit nagy élvezettel, átéléssel adnak elő. A farsang idején az alföldre jellemző dramatikus játékokat játsszák iskolai rendezvények alkalmával diáktársaikat bevonva, illetve táncházak szüneteiben. Az állatalakok halála a sötétség erejének végét szimbolizálja, ezzel teret adva a fénynek, a tavasz eljövételének.

Szerencsésnek érzem magam, hogy részese lehettem Makoldi Sándor Mester társaságának, felém forduló segítő, támogató barátságának. Segített összefüggéseiben látnom a népi műveltségünk keresztmetszetét és egymásra épülő egységét. Rávilágított arra, hogy milyen teremtő erő dolgozik bennünk és körülöttünk. Sokunkban ültette el azt a szemléletet, amivel tovább tudjuk éltetni elődeink műveltségét, tanításait. Valamennyien örömmel és hálával a szívünkben visszük tovább a tőle kapott fény szikráját. Részesévé vált fejlődésünk meghatározó szakaszának és segített a fény felé közelíteni bennünket.

Köszönjük Sanyi bácsi!

GYÖNGY ENIKŐ

Makoldi Sándor „beavatás-pedagógiája”: személyesség és élményalapúság

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

BEAVATÁS-PEDAGÓGIA 1.

Szeretném néhány példán keresztül bemutatni, hogy mit is értek ez alatt. Makoldi tanár úr szívesen alkalmazta a „rávezetési technikát”. Az első órákon néhány olyan kérdést tett fel nekünk, alig húsz éves hallgatóknak, ami szembesített bennünket saját tudatlanságunkkal. Úgy mint:

- Hányszor kél Keleten a Nap egy évben?
- Hol van a világ közepe?
- Hogyan ábrázolhatnánk az emberi életet néhány generáción keresztül egy folyamatábrával?

A válaszokat természetesen nem tudtuk, de ez a szembesítés nem volt sem bántó, sem kioktató, inkább amolyan rávezetés, közös gondolkodás által.

Bevezetés az analógiás gondolkodás alapjaiba

Tanár úr előszeretettel rajzoltatott velünk terméseket. De egy kicsit másképpen. Először látvány után, beállítással rajzoltuk le őket, majd felhívta figyelmünket az idő múlásával bekövetkező fény-árnyék változásokra (természetes fényviszonyok esetén). Mi történne, ha ugyanazt az almát, káposztát néhány óra, illetve két-három hét múlva szeretnénk lerajzolni (mind a napi fényváltozás, napjárás érzékelése, mind a termés fonnyadása, rothadása az időbeliség kikapcsolásának paradox voltára mutat rá).

Ezután azt a feladatot kaptuk, hogy ismerjük meg és rajzoljuk le ezeknek a terméseknek a belső lényegét, tartalmát. Hossz- és keresztirányú metszeteket készítettünk és rajzoltunk. Eközben hasonlóságok, analógiák felismerése is a feladatunk volt (fa, virág, spirál, csillag, a Tejút oldal- és felülnézetből, stb.).

Ezek a feladatok, amellel hogy elindítottak a látás és gondolkodás útján, előkészítették annak felismerését, hogy népművészetünk – hasonlóan az ősi kultúrák művészetéhez – nem látványszinten, hanem térítő-rendszerben jeleníti meg a valóságot.

Élményalapúság – bevonás és alkotói attitűd

Tanár úr rendkívüli lelkesedéssel, lendülettel tudott bevonni bennünket a különböző feladatokba, melyek során a világ működését ismerhettük meg:

- Benapozás nagyméretű papírhengeren – ezen keresztül érthettük meg a középkori templomaink fényre éledő freskórainak üzenetét és kazettás mennyezetű templomaink képi programját.
- Saját ruha tervezése, kivitelezése – Közösen fedeztük fel, hogy a mindenség képe és működése hogyan jelenik meg saját öltözékünkön, hogyan tükrözi a nagy mindenséget a test mikrozodiákusa.
- Közös alkotás – Megtapasztalhatták a tanítványok az együtt-alkotás örömét, például a Tanítóképző Főiskola lépcsőfordulójának nagyméretű batikképe és írókázott tányérívének elkészítése során.
- „Összművészeti produkció” létrehozása, A tücsök és a hangya című gyermekopera jelmezeinek, díszleteinek megtervezésével és kivitelezésével. Érdemes megemlíteni, hogy ebben szinte minden tanára és hallgatója részt vett a főiskolának, a Gyakorló Iskola kisdíákjaival együtt. (Ebben legnagyobb szerepe tanáraink közül Makoldi Sándor mellett Ozsváth Sándornak volt.)
- Tanulmányi kirándulások, terepgyakorlatok néprajzi „töltettel” – múzeumlátogatások, „templomtúrák”, néprajzi gyűjtés a gyakorlatban, ahol személyesen találkozhatunk pásztorokkal, népművészekkel is.

- Kiállítások rendezése tanár úr irányításával – meg tanulhattuk a térszervezés és a kiállításrendezés alapjait, a mai napig ebből a tudásból gazdálkodnak a Makoldi-tanítványok.

BEAVATÁS-PEDAGÓGIA 2.

Személyesség, indirekt hatás

Egyenrangú félnek tekintette a tanítványait, ezzel kimondva-kimondatlanul Karácsony Sándor társaslélektani elveit valósította meg. Nála nem szűnt meg az óra – sőt a képzés – végével a „tudásátadás”, tanórán kívüli módszerei a következők voltak: „befolyásolás” Makoldis „fülbésúgással”, folyosói beszélgetésekkel, betelergetés, például egy közös zongorázásra; lehangoló, ellenállhatatlan személyisége varázsának érvényesítésével...

Zongoralecke

Egy anekdota-szerű személyes élményt szívesen megosztok itt, mert igen jellemző a mesterre: milyen is volt egy „zongoralecke” Makoldi-módra? A Tanítóképző Főiskola folyosóján várokotam, amikor feltűnt Makoldi Sándor a maga teljes valójában, éppen felém tartott. De nem jött, hanem szinte hullámozott, a maga jellegzetes mozgásával, valószínűtlen, hangtalan lebegéssel, mely leginkább a Nap pályájának a két térítő (Bak- és Rák-térítő...) közötti pályagörbéjére emlékeztetett. Mellette Gyöngy Péter, aki igyekezett felvenni ezt a mozgásformát, de nem sok sikerrel, hiszen még jócskán gyarapodnia kellett volna ahhoz vízszintes kiterjedésben, hogy ezt a hömpölygést ő is megközelíthesse. Közeledtek. Makoldi tanár úr minden terembe benyitott, ahol zongora volt, míg egy üres teremre nem bukkant. Ekkor váratlanul odafordult felém, szemöldökét felhúzva és elmosolyodva: Művésznő, nem tart velünk egy kis zongorázásra? Velük tartottam, s elkezdődött a „rendhagyó zongoraóra”. Tanár úr leült zongorázni, nagy kedvence Chopin volt, majd szabad, totális improvizáció következett, s néhány perc múlva már Bartókról és Kodályról beszélt, zenei anyanyelvünkről, a népzene és a népművészet jelentőségéről...

- „Suttogóként” finoman terelgetett sokunkat önmagunk lehetőségeinek kibontása felé, engem például a rekesz-zománc irányába. Módszere a „csepegtetés” volt, egyszerre nem mondott sokat, de amit mondott, az „ült”, bogarat tett a fülbe... (Az én esetemben ezek voltak a kulcsszavak: rekesz-zománc, Szent Korona, Szent László herma, erdélyi zománc, stb.)

- Heurisztikus módszer: mindezt úgy, hogy a diák elhiggye, ő fedezett fel valami újat...

Megerősítő, pozitív pedagógia

Soha nem adott negatív értékelést, úgy bírálta rejtetten, hogy dicsért. Még akivel nem értett egyet, abban is a pozitívumot kereste, emelte ki. Ennek ellenére finoman mindig értésemre/ értésünkre adta, hogy mi volt a hiba, vagy min tudunk még javítani.

Végül...

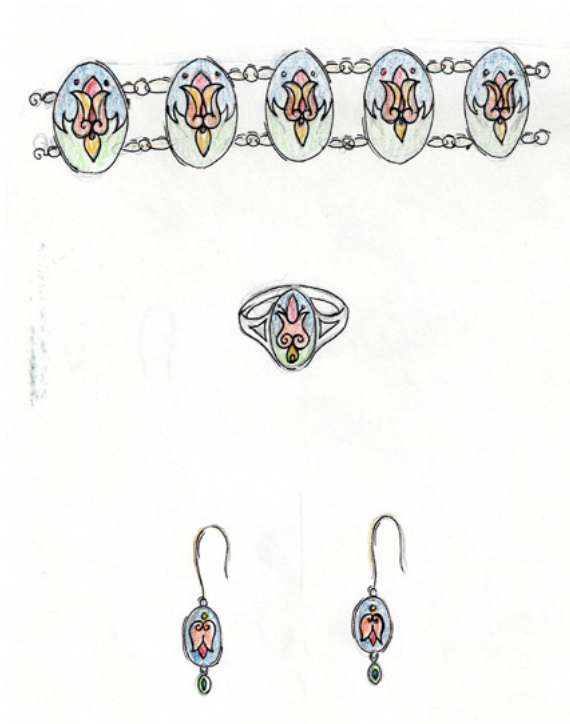
Miért tekintem Makoldi Sándor pedagógiáját beavatás-pedagógiának? 40 év után világosodott meg bennem, hogy meghívott engem, s még sok-sok tanítványát egy útra, melyen ő maga járt, s erre az útra mi is ráléphetünk egyéni elhatározásunk alapján. Mindenkit „megkínált” számtalan lehetőséggel, melyből szabadon választhatunk, Ő pedig mosolyogva konstatálta, hogy melyikünket mi érint meg... Rövid hivatalos oktatói pályafutásom alatt saját pedagógiai elveimbe, módszereimbe magától értetődően épültek be a tanításai. Később mindezt saját gyermekeim és tanítványaim körében, szakkörök, kézműves foglalkozások keretei között kamatoztathattam.

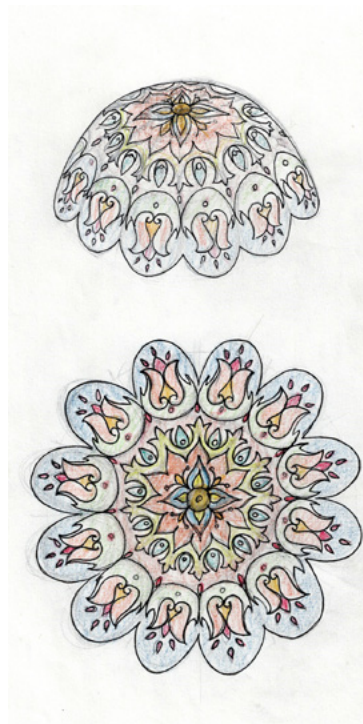
Rácz Erika tükörterv

E pedagógia nagyon szép gyakorlati megvalósulását a Nádudvari Népi Kézműves Szakgimnáziumban tapasztalhattam meg, hiszen négy gyermekem is itt tanult és felnőttként magam is elvégeztem a nemezműves mesterséget. Leánygyermekem esete mutatja meg igazán szépen, hogyan működik az indirekt Makoldi-pedagógia Nádudvaron is. Kislányom művészeti középiskolában ötvösszakmát tanult. Egy ízben ékszertervezés volt a feladat, de az ihlet sehogyan sem jött. Ekkor javasoltam finoman, hogy a népművészet gazdag tárházából bátran meríthet inspirációt, mire a válasz így hangzott: – De Anya, tudod, hogy nekem a népművészet már nem jön be... Elszégyelltem magam, többé nem hoztam szóba a népművészetet. Érettségi után a sors kifürkészhetetlen akaratából Nádudvarra ment újabb szakmát tanulni, a szövés varázsolt el. Alig telt el egy év, amikor elém állt: – Anya, rájöttem valamire! Mindennek a népművészet az alapja. Bármilyen modern lehetek, bármit alkothatok, ha tisztában vagyok a népművészet törvényszerűségeivel, abból csak jó születhet!

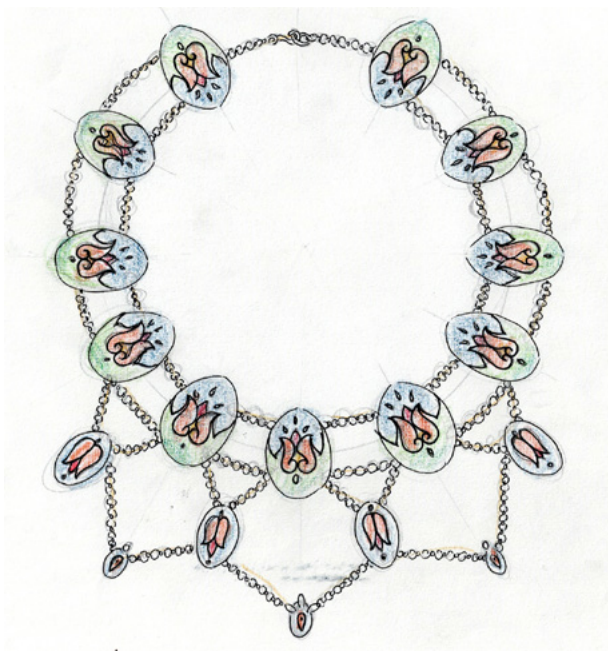
Válogatás Gyöngy Enikő zománcműves tanítványainak terveiből

Csizmár Alícia - karperec, függő

Csizmár Alícia - kontyartó

Csizmár Alícia - nyakék

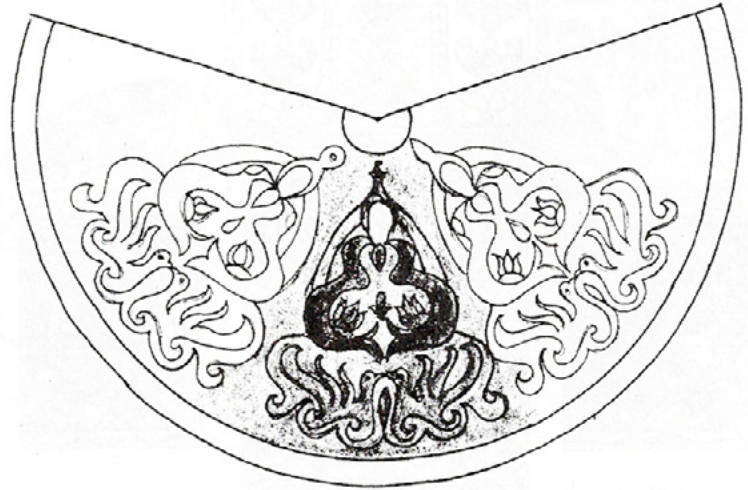
Csizmár Alícia - ruhaterv

Vincze Zita - dobozterv kiterített rajza

Vincze Zita - kiterített dobozterv látszati rajza

Vincze Zita - dobozterv tető

Rácz Erika - ékszerkollekció

Varsányi Melinda - ékszerkollekció

LÁPOSI TERKA

Van-e a világnak közepe?

– Emberteremtő és jövőképforgató szemlélet Makoldi Sándor pedagógiájában

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

Hol a világ közepe? Kabay Lizettől tanultuk, hogy ott, „ahol a botját a pusztán a földre leszúrja a pásztor. Aztán megkerüli, lován körül nyargalja háromszor az uralni kívánt területet.” Hol a közepe Makoldi Sándornak, a pedagógusnak, a művészet elmélet-, történet és kritikai értékelése teoretikusának, a népművészetet élő és zseniálisan értelmező kutatójának?

Makoldi Sándor tanítványai előtt a látásban, a kérdésben, a tapasztalatban, az értelmezésben létezés terét nyitotta meg. Hosszan érlelt folyamatot épített, mert hosszútávra, azaz az élet-útján való haladásra készítetett.

Makoldi Sándor pedagógiája épp oly sokrétű, szerteágazó tartalmakra, irányokra bontódott, mint teoretikus létének rétegződése. Pedagógusként négy évtizeden keresztül a műveltség számos területét képviselve gondolkodta, tevékenykedte, inspirálta, „útba állította” tanítványait. Tanított szellemtudományt, kultúrtörténetet, művészet-történetet, gyermekkultúrát, vizuális kommunikációt és ennek módszertanát, magyarságismeretet, festészetet, mesekutatást. Minden, általa képviselt műveltségterület alapját a magyarság kultúrája, a törzsi műveltség egyetemessége, a természettudomány és a csillagászat széles spektruma jelentette. Mindezekre építette a tág horizontú tananyagrészeit, melyeket minden szeptében áthatott a horizontális és a vertikális irány természetessége, valamint a láthatatlan világ jelenvalósága.

Makoldi a vizuális anyanyelvi nevelésben reformer volt! Az 1980-as évek legelején rendkívüli volt módszertanában a jövőképforgató szemlélete, a kérdésben létezés

szabadságának természetessége, a teremtő képzelet feltétel nélküli jelenléte, az eleven együtt alkotás közösségének igénye, a rituális technikák kialakítása, a természet „hangjainak” és az ember belső ritmusa egyneműségének hirdetése, az életritmust kivetítő és felerősítő „énekés”, mint a vizuális anyanyelv alappillérenek elfogadtatása, az ember, mint az univerzum szerves entitásának vizsgálata. Az élet-útján való haladásra készítetett fel, mivel az Ember univerzális és organikus helyének megteremtésére készítetett. Azt tartotta, hogy a teremtő képzelet olyan tudás, amely elsősorban képeken alapul, és az érzéktudatosság, az intuíció az alapja, egyfajta tudatállapot, amely összekapcsolja az értelmet az érzékeléssel, a gondolatot az érzéssel.

Tézisei között karakteresen képviselte, hogy saját létezésünk egy magasabb rendű valósághoz tartozik, hogy időben kell elkezdeni a gyermekember ránevelését a tág nézőpontú világlátásra, az egyénnek valós tartalmú, működésében az életet szolgáló közösségbe helyet kell mutatni úgy, hogy érezze, ő is a teljes univerzum tagja. Vallotta, hogy a közösségben való kiteljesedés akkor lesz egészséges, ha felmutatjuk az egyéniséget, az egyediség nagyszerűségét és pótolhatatlanságát is. Makoldi tanár úr tanítványainak, barátainak útját az emberi szubjektumtól a világegyetemig ápolta. Az észlelés határait és az érzékelési horizontot tudatosan, következetesen tágította, más nézőpontok kutatására készítetett, az észlelési technikákat szokatlan módszerekkel fejlesztette, az érzékelés mélyáramlatainak megteremtésére törekedett.

Láposi Terka Makoldi Sándor tanítványa volt Debreceni Tanítóképző Főiskolán (1981-1984). 1984 és 1998 között a vizuális kommunikáció és művészetek módszertanának kurzusában munkatársak a Debreceni Tanítóképző Főiskolának a Gyakorló Általános Iskolájában (1993-tól a Kölcsey Református Gyakorló Általános Iskola). 1998-tól évtizedekig szakmai munkatársak a Vojtina Bábszínház művészeti tematikájának árnyalásában.

Vizuális anyanyelvi nevelésének kulcsszavai voltak: hangolás – ráhangolás, áramoltatás, útbaállítás, közönségbe hívás, beavatás, rávezetés, elidőzés, értelmezés, mellérendelés, tapasztaltatás, megfigyelés, átiratokra készítés, kérdezés, alázatosság (az étellel, a természettel), transzcendens létezés, látható és láthatatlan egyensúlya, humánus, együttműködés (ember-ember, ember-természet), feltétel nélküli elfogadás.

Modelljének tárgya a társas lélektan, az emberismeret, és a természetismereten alapuló pedagógia. Vallotta, hogy mindennek a megtapasztalás a nyitánya. A pedagógiai modelljét a természet működésének mintájából merítve folyamatosan táguló koncentrikus halmazokba rendezte, a legkisebb, sejtnyi méretű vizsgálható szerves egységet az univerzumi magaslatokig emelte. A tartalom mélysége és magassága a földtől az égig, majd azon túl, a transzcendenciáig, a láthatatlan világba vezetett.

Az értelmezve megőrzendő hagyományok alkották tanításainak keretét. Az ősök hagyományainak örökségét vizsgálta, kutatta tanítványaival, és ezekhez a tanulmányokhoz olyan hidakat teremtett, melyek segítségével az általa tanított több nemzedék megtapasztalhatta a világ teljességét, s ebben saját, egyéni és személyes helyének kereteit, felelősségét, szabadságát.

Pedagógiájában a mérték az ember létének kozmikus egysége, ennek fokozatos kibontása, megismerése, részekre fejtése, majd újra egésszé építése. A mindenben jelenlévő minőség érzékeny felfedezésének, majd ennek tiszteletteljes, de bátor tevékenységekbe való átültetésének igényét szorgalmazta.

Pedagógusi magatartásának legsajátosabb eleme embertársainak feltétel nélküli elfogadása. Tanítványait egyéni fejlesztési utakon arra készítette, hogy saját mikroviláguk felkutatása után egyre bővülő körben jussanak el a makro léptékű világok megismeréséhez: alkotva, gondolkodva rácsodálkoztatni a világra, az élet sokszínűségét kutatni még a legparányibb lélegzésben is, ahol a lépték minden helyzetben a magyarság népművészetének, folklórájának működési elve.

Módszerének hármassága teljességet adott, s széles kisugárzása biztonságban tartotta tanítványait. A hármasság a hagyományok megismerése, majd sok utat járt értelmezések után a tradíciók (felelős) őrzése, ennek technikai, technológiai feldolgozása után pedig, az újra-teremtés szabadságának kialakítása. A személyes és a közösségi felelősségvállalás mindennek a következménye volt az általa működtetett és közvetített tudásban és praxisban.

Emberképéből a legteljesebb humanizmus áradt, mely leginkább tanítványaiknak teljes személyiségük elfogadásában és adottságaiknak felszabadításában rajzolódott ki. Célját és szándékát, miszerint az egyén maga fedezze fel önmagát, saját önkifejező eszközeit, a világmegismerés útján pedig az alkotás lehetőségét, amelyhez biztonságos alap és keret maga a magyar műveltség teljessége, tanítványaiba áthagyományozta.

Sajátos metodikájának színterei csúcspontján az újraértelmezett vizuális vagy szokásbéli helyzetek működtetése, a mindenkori jelenbe emelése, majd az önálló alkotás folyamatának megéltetése állt. A múlt – jelen – jövő, a felfedezés – tapasztalat – alkotás, a felismerés – őrzés – újra-teremtés hármassága minden tanítását áthatotta.

Kutatásának és módszertanának egyik lényeges eleme a gyermekműveltség magas szintű tisztelésén nyugodott. A magyar népművészet, a törzsi művészet és a gyermeki világkép összecsengése, egymásból való értelmezése minduntalan rendszert adott a gondolkodtatás ívének. A vizuális nevelésben organikus gondolkodó és alkotó, a természet rendjét értő, ehhez igazodó, a vizualitást üzenet közvetítő nyelvnek tekintő, ezt biztonsággal használó, a képes beszéd egyetemes létét értő, látó alkotó nevelése volt a célja. Tanítási programjában a szerves szemléletet, mint rendszert adó, világkép meghatározó, életformát és létezésünk alapstruktúráját jelentő eszmeiséget tartotta irányt adónak, megélhetőnek. A tapasztaláson túl az organikus vizuális nevelés alapfeltételének tekintette a természet és az emberi lét összefüggéseinek, folyamatainak vizuális értelmezését, a folyamatok tér-idő egységben való ábrázolását, a létező világ egyéni és egyetemes kódjainak letapogatását, vizuális megfejtését. Metodikájában fontosnak tartotta a természet működésében élő, abban teljességgel, szervesen jelenlévő ember testi-lelki-szellemi énjének vizsgálatát.

Szorgalmazta, hogy az ünnep- és mindennapjainkban legyenek jelen a természet modelljéből és modelljére íródott tartalmak (népköltészet, mitológiák, legendák, vallási ünnepek, népszokások), a szerves modellt értő, beszélő, megmutató népművészet, a kézműves mesterségek. Tanításaiban ennek útját járták tanítványai, ehhez kaptak mintákat, teremtett helyzeteket.

Szabályzó elvként élte és közvetítette a hagyományozott létmodellt, a gyermeki vizualitást, a természettel összecsengő, abban teljességgel, szervesen jelenlévő és élő ember tevékenységét. Az ezekhez vezető úton teljes lényével azt közvetítette, hogy mindenkit egyéni és a személyesen bejárható úton szabad megközelíteni, kibontakoztatását biztosítani, az egyén és az egyetemes lét kohéziót hoz létre, egymást feltételezik.

Az ember fejlődése szempontjából tanításaiban három kritikus időszakra tett hangsúlyt: a kisgyermekkorra – az óvodás gyermek mentális és motoros fejlődési szakaszára (világképe, animisztikus és analogikus gondolkodása, egocentrikussága ...), a kisiskolás korra – ezek az alapozási időszakok, ennek rituális kontextusa, szokásai, hagyományai biztosítják a közösséghez tartozást, és az egyéni utak kifürkészését, valamint a serdülőkorra – azaz a kamaszkor második alakváltozás folyamatát előre.

Rajongva szerette és értelmezte a gyermekrajzokat! Azt tanította, hogy az őskép az egyén és az egyetemes világ kapcsolattörténetének szövedéke, sűrített bölcsélet. A gyermekrajzokon az időbeli és térbeli értelmezések szerves egysége van jelen, szemben az esetleges, kizárólag egy nézőpontból érvényes látszati ábrázolással.

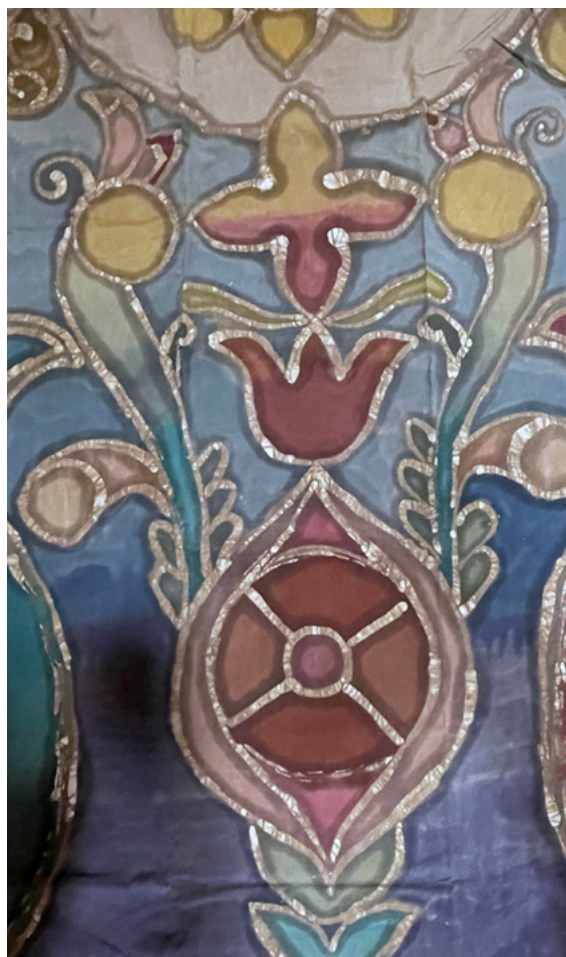
Pedagógiájának eszköztárát összegezve: jellemző volt rá a folyamatos differenciált fejlesztés, az emocionális képességek mozgósítása, az induktív - deduktív megközelítés egyensúlyára való törekvés, az indirekt feldolgozás túlsúlya, valamint az értékelés átforgalmazása (a gyermekek közvetlen jelenléte a szöveges értékelésben).

EPILÓGUS

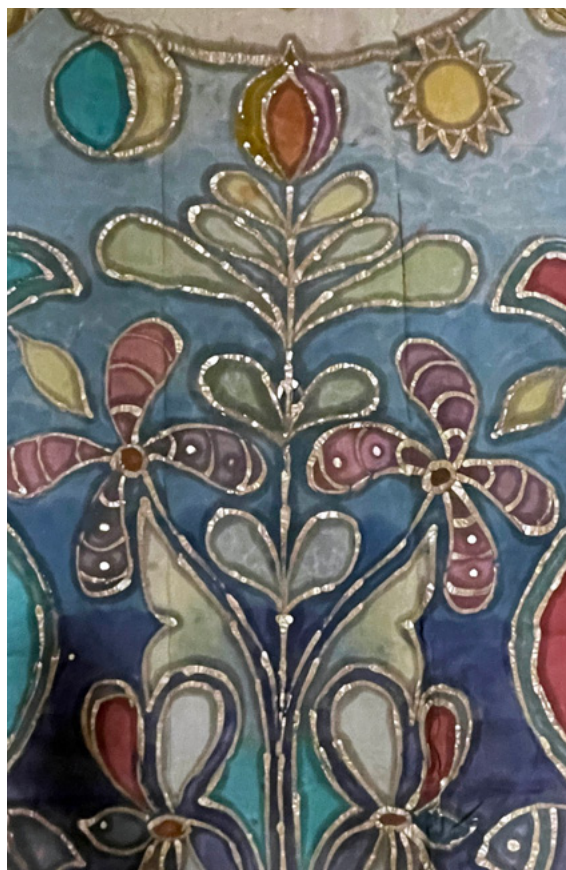
Makoldi Sándor vallotta, hogy az élet folyamatos ritmus. Aki képes olyan hitet sugározni, amely megújulásra, nyitottságra és teljes elfogadásra kész, az képes Makoldi Sándor technikája szerint élni, hiszen érthető „nyelvet” keresett és kerestetett az ember és a világ teljességének megértéséhez.

Megtapasztaltuk Tőle, hogy az élet során nemcsak a racionalításban gyökerező értelmet és tudást kell hasznosítani az embernek, hanem az irracionálishoz való viszonyának alakulását és törekvéseit, az értelemmel felfoghatatlant is. A világban-létet otthon-létté változtatta bennünk, mivel a rítusok azonosságuk, ismétlődésük révén az életet stabilizáló nyugvó pólusok.

Pedagógiai hitvallását, metodikájának alapegységeit, emberi és pedagógiai attitűdjeit kutatni, alkalmazni érdemes, sőt, elhagyhatatlan. A nemzet minden szegletébe szétsugárzott Makoldi tanár úr tanításának szellemi és gyakorlati hangja, az áthagyományozás természetes jelenvalósága, a hagyományozódás technikáinak mintái, az újratemtés bölcsessége és emberi nyugalma.

A világ közepe - batikolt ruha részlete, előlnézet
Készítette: Láposi Terka (1981)

A világ közepe - batikolt ruha részlete, hátulnézet
Készítette: Láposi Terka (1981)

„Nyitva van az aranykapu”
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk., 4. osztály közössége, 1990.
Felkészítő tanár: Láposi Terka

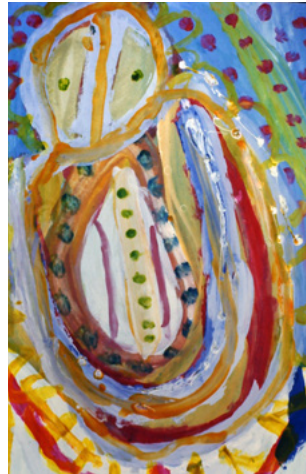
„Bújj, bújj, zöld ág...”
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk., 1. osztályos lánygyermek – filctoll, 1990.
Felkészítő tanár: Láposi Terka

Csillagporos országút
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk.,
4. osztály közössége, 1990.
Felkészítő tanár: Láposi Terka

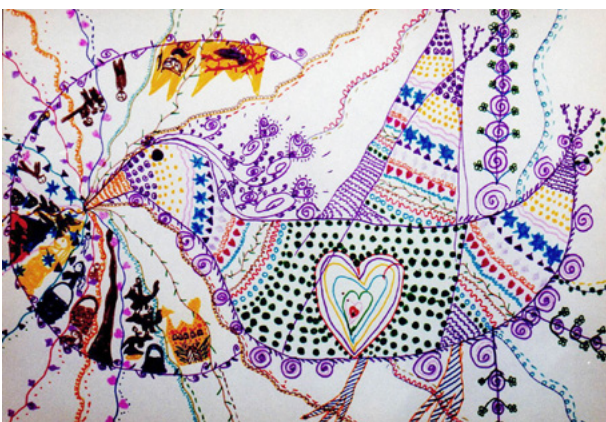
Királykisasszony
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk.,
4. osztály közössége, 1990.
Felkészítő tanár: Láposi Terka

„Mag mag, búzamag...”
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk.,
3. osztályos lánygyermek – tempera, 1991.
Felkészítő tanár: Láposi Terka

Én magam
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk.,
3. osztályos fiúgyermek – pasztell, 1991.
Felkészítő tanár: Láposi Terka

A zsoldáréneklő madár
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk., 4. osztályos tanuló, 1990.
Felkészítő tanár: Láposi Terka

Látogatás Láposi Terka rajztermében 1991-ben
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk.

MAKOLDI GIZELLA

A való hites vára

– Édesapám élő pedagógiája

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

A pontnak nincs kiterjedése. Mégis pontokból áll össze minden forma. Ha egy pontból elindulunk két ellentétes irányban, végtelen egyenest indítunk. Ha adott felületen (rajzlapon) húzunk egy vízszintes egyenest, azt érezzük: ez a horizont. Ha szívem a közép és karjaim kitérő, - hogy jobbra és balra egyenest indítsak, - tárt karokkal körbe ölelem a világot, a földünkön élő teremtményeket. Ha ezt a vonalat nem egy papírlapra húzom, hanem egy tojásra, akkor „amit adok, azt kapom”, hiszen a végtelen vízszintes egyenes visszatér hozzám. Ha a Földön állok, - szintúgy. Ha a tojást kezünkbe fogva folytatjuk a rajzolást (írókázást) felfelé és lefelé, immár egy függőleges végtelen egyenest húzva, megtapasztalom, hogy: „ahogy fent, úgy lent”. Középről, a keresztveződésből ha tetszik, el is indíthatom „az élet mozzanatát”.

Az élet maga, hogyan strukturálódik? Ha félbevágunk egy lila hagymát keresztben, koncentrikus köröket láthatunk benne. Hasonlóan a fák évgyűrűihez. Itt a közép a legvilágosabb, mintha hihetetlen intenzív energia tágnalna körkörösén tovább és tovább. A közepet újabb és újabb burok védelmezi, ahogy fejlődik a növény. Eszünkbe jutnak körtáncaink, ahogy „körbe – karikába” járjuk ugyanahhoz a középhez igazodva. Hosszmetszetben a növény felfedi növekedésének irányát is. Olyan mint egy gyertya. Lefelé a gyökerek szívják magukba az erőt, felfelé megnyúlik és tolja fel az energiáit. Növekszik.

Amikor egy lila káposztát vizsgálunk, már pusztán a hosszmetsete is lenyűgöző! Mintha egy hatalmas fehér törzsű fa növekedne, ágazna-bogazna szertesztét. Keresztmetsete pedig szépen megmutatja a levelek elhelyezkedésének rendszerét. Kiterjedést: hármasspirál alakban. Honnan is lehet ismerős nekünk nekünk egy fehér törzsű elágazó fa, amely éjszaka behálózza az eget? Más nézetből pedig spirálgalaxis képében látszik?

Van amikor a mikro- és makrokozmosz összeér. Szép analógiái egymásnak. Ha megpróbáljuk eljátszani, a „tekeredik a kígyó, rétes akar lenni...” juthat eszünkbe. És ha már itt járunk: a ki- és betekeredés között, - ahol már nem tudunk tovább táncolni -, van egy pont. Egy forduló. Onnantól abbahagyjuk a „szűkülést” és irányt váltunk. Megfordul a mozgásirányunk. Kinyílik a tér! Pont mint a napfordulóknál, ahol az éjszakák és nappalok hosszában van ilyen jelentős váltás. Édesanyám néprajzsként hozzát teszi¹, nem véletlen, hogy ebben az időszakban készül az ünnepi asztalra bejgli. Mert egylényegű a világ!

Láttatok már olyan aranyalmafát, ami éjjel virágzik, s meg is érik rajta az alma minden éjjel?²

Lehet, hogy láttunk már, hiszen előfordul, hogy szabad ég alatt töltünk el valamennyi időt éjszaka. Láthatjuk a virágzást és az aranyalmák beérését is feltekintve a csillagos égre! Mégis, mint minden mese, minden történet, akár tovább is vezethet minket – nem „csak” térben (és időben) a nagy égi térképen felfedezve Árgyélust és a madár alakban érkező tündéretet - amit észlelni maga a csoda³, felismerve valami olyat, ami közvetlenül nekünk szól. Hogy is mondja Tündér Ilona Árgyélus karjaiban (hollóból / hattyúból) átváltozva?

„Neked ültettem ezt az aranyalmafát édes szerelmem, hogy rám ismerj!”

Milyen is ez az aranyalma? Amikor két egész találkozik és a kettőből egy lesz, létrejön egy harmadik (szint) is: a közös metszet, ami összekapcsol. Amikor együtt többre vagyunk képesek mint egyenként, és milyen alakú ez a közös rész: az alma magháza? Mi is van ott? Mire is képes a szerelem?...Aki nem hiszi, járjon utána!...

Pusztán a terméseket figyelve: az élet növekedési folyamataiba tekinthetünk be. Ezek is jelek. Jelrendszerek a valóság különböző szintjein. Ha kibontjuk ezeket a folyamatokat, ha merünk „játszani” azokkal az analógiákkal, amit a teremtett világ kínál, felismerhetjük a kicsiben a nagy egészet és fordítva, a természet ritmusát a saját „rítusainkban”, szokásainkban, alkotásainkban. Felismerhetjük az egyezést az eleven élő rendszer: a világegyetem, és a teljességre hangolódott alkotói lét között. Mikor élünk megközelítőleg ilyen szintű alkotó életet? Kezdetben, gyermekkorunkban, amíg „nem esünk ki belőle”, amíg közvetlen élményünk, tapasztalatunk van az élet teljességéről, amit hozunk magunkkal. Akkor is lehetséges ez, ha életmódunk közvetlenül kapcsolódik a teremtés rendjéhez: példa erre a népművészetünk, vagy ha tudatosan kívánunk a teljességhez kapcsolódni testünkkel, lelkünkkel, szellemünkkel.

Az élet rendje, a teremtés egysége ma is elérhető, élhető, választható bármelyikünk számára. A múltat nem kell megmenteni, siratni sem - amikor azt választjuk, hogy egységben élünk az ÉLETTEL -, megelevenedik mind az az esszenciális tudás, jelrendszer, amit valójában éltetni szeretnénk. Nem „csak” másolva, raktározva, magyarázva, - elevenen, élően, egészségesen, teremtően, egyetemesen. Mint a való hites vára.

Hálásan köszönöm, hogy ennyi lélekkel, ekkora felkészültséggel jöttetek, szóltatok! Mennyi virágzó MAG, mennyi alkotóterület! Gazdagság az élet! Köszönöm.

¹ Makoldi Sándorné: Jó szokásaink védelmében Bp. 2024. Két Hollós könyvesbolt 46.o.

² Tündérszép Ilona és Árgyélus meséje

³ Pap Gábor: HÁROM MAGYAR SZENTBESZÉD Népmeséink a világejtélmezés szolgálatában 2019. Hatodik Elem Kiadó

TARNÓCZI JÓZSEF

Művészet, mint felkészülés az események magasabb szférájába

– Megjegyzések Makoldi Sándor
festészeti és művészetpedagógiai
alapállása kapcsán

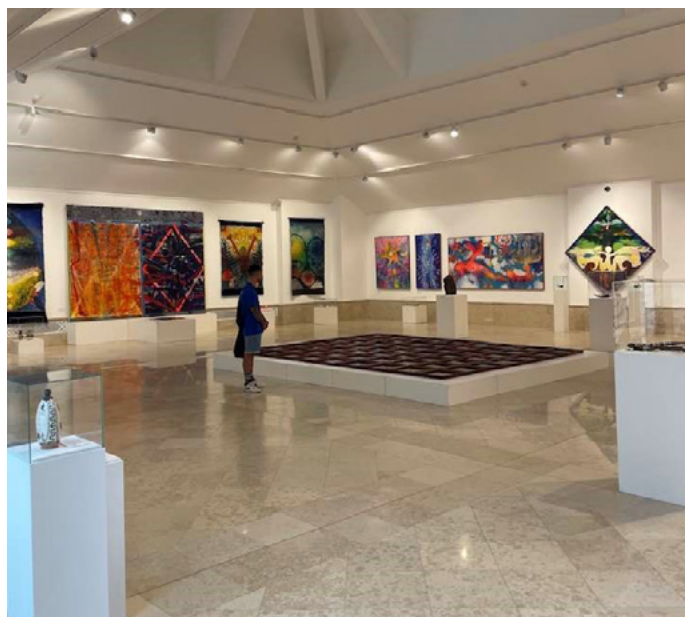
(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

Az előadás címe idéz Csontvárytól, aki mint tudjuk, Makoldi Sándor számára kiemelten fontos alkotó, festő, de gondolkozó, már-már mitikus személy is, aki életében az élet és a lét köreibbe beavattatott. Látó és Tudó, csaknem szakrális személy és - hogyan is mondta pár évvel ezelőtt a debreceni DMK pódiumtermében Csontváryról tartott előadásában? Csontváry - Makoldi Sándor sajátos megfogalmazása szerint - „színzseni” volt. Vagyis Csontváry, számára kivételes festő, abszolút kolorista, aki a festészet e legelemibb valóságát egészen rendkívüli és egyedi módon, ugyanakkor egyetemes érvénnyel volt képes alkalmazni, s akinek festői gyakorlata mellett gondolkozása is a lét, a teremtőenergia kohójának mélybugyraiba ért.

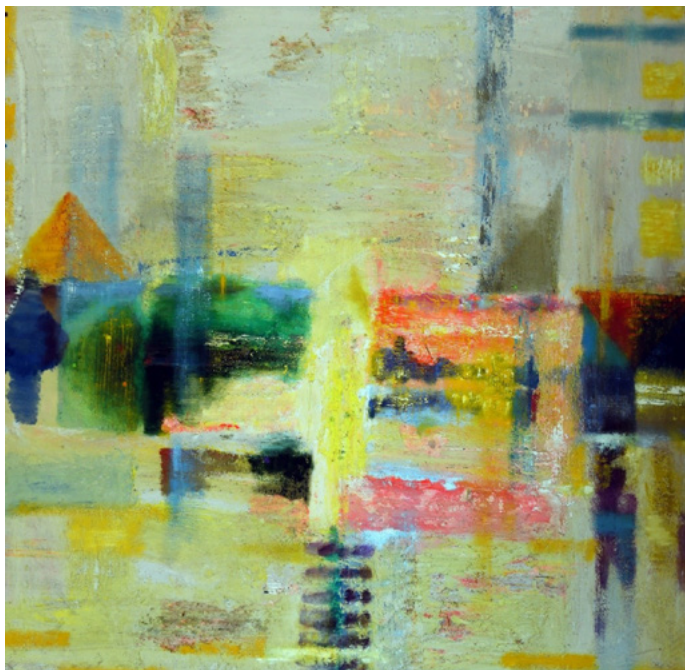
Csontváry a „Napút festő”. E kezdetben Csontváry számára is ismeretlen és kevésbé értett fogalom (hiszen e kifejezés hangzik el festői elhívásának különleges pillanataiban) későbbi művészetében gyakorlati, testet öltött, ám egyben műveiből sugárzó szellemi valósággá vált, s bizony Makoldi Sándor is hasonló értelemben gondolkozott a színekről képei festésekor.

A szín elsődlegessége, a festékanyag viselkedése a vásznon, az anyag átszellemítése – ez, ahogyan Csontvárynál is, Makoldi Sándor esetében is elsőrendű fontossággal bír, s erre most külön fel kell hívni a figyelmet. Fontos és kívánatos a művei értelmezésével kapcsolatos erőegyensúly megteremtése miatt is, hogy tudjuk és érezzük: benne összefonódik az eredendő festő (mely szinte létállapot is, hierarchikus rang az emberlét egymástól eltérő lehetőségei, szintjei között) és az ihletett néprajztudós. Egyesül benne az archaikus népi lélek mélyrétegeit „a magyar lélek formáit” tudó és értő, azon a nyelven kommunikálni képes érett és dinamikus szellem, valamint a legkáprázatosabb festőiséggel bíró, a szín rétegeinek metafizikai és érzelmi valóságát legmélyebben átélő/birtokló festő. Tudni kell, hogy e lehetőségek az ő esetében kivételes egységet képviselnek.

Makoldi esetében a megidézett, s akár el is mesélhető narratív, mitologikus/szimbolikus, olykor népmesei elemek mellett, a festői nyelv mélyrétegei is óriási intenzitással jelennek meg. Elementáris, primér, mély ösztönösségből és intuitív felismerésekből (melyeket néprajzi és művészetelméleti, szintani tanulmányaival persze elmélyített, kiművelt) táplálkozó festőiség jellemzi műveit. (Ahogyan a korai absztrakt munkáit, éppúgy a felvállaltan a magyar nép mítikus valóságából táplálkozó festményeit is.) Ez egy olyan magasrendű igény az ő esetében, amiről – gondoljuk meg – soha nem akart lemondani. Az eredendő festőiséget, a színben, színergiákban és egyúttal festékanyagokban való gondolkozást végtelenül fontosnak, csaknem mindennél fontosabbnak, elsődlegesebbnek tartotta (anyanyelvi szinten beszélt ezt is), s arra nem pusztán „kísérőként”, esztétikai „csomagolóként” tekintett.

Molnár Sándor festőművész szerint „(...) ugyanis a festészetben a forma hordozza azt, amit általában úgy szoktak nevezni, hogy tartalom. Nincs egy külön – a formától független – gondolati tartalom, a forma maga rögtön és közvetlenül az.” Vagy ha van is – ezt már csak e sorok írója teszi hozzá -, az néha a műben különválik és esetleg más tartalmakról, minőségekről beszél, s oly ritka e tekintetben a teljes egység. „Tehát a forma–szín–tér közvetít egy tartalmat, mint ahogy az irodalomban a nyelv fogalomrendszere, a zenében a hangzási effektusok, maga a hang (már indirekt módon*) közvetít egy tartalmat. A természetben a tárgy mindössze csak látszik. A képen jelent. Ez óriási különbség. A képen formai megjelenése van a tárgynak, és mint forma: jel, és már jelent valamit. S hogy mit jelent, tehát minek tulajdonít a festő jelentőséget, az filozófiai kérdésekhez vezet.” (Molnár Sándor) (*kiegészítés tőlem)

Makoldi Sándor festészete kapcsán tehát fel kell hívni a figyelmet ismét a festői nyelv, a szín, az anyagok tapintható és egyben szellemi valóságára, az abban rejlő teremtőenergia oly sokféle megnyilvánulásaira, hiszen – újra hangsúlyozva – festőnk sem volt hajlandó lemondani mindezekről.

„A festő számára – ha valóban festő – a szín a legfontosabb. A szín a maga valóságában megnevezhetetlen, rejtélyes és csodálatos. A szín emlékeket idéz fel, hangulatokat ébreszt, érzéseinket befolyásolja. A szín valójában – mint a fény módosulása a sötétség által – kivezet a fizikai világból. A fény világunk határjelensége; a szín az álom, a képzelet, a mítoszok és csodák világába vezet.” (Hegedűs Miklós: A festő és a kép)

A színben való gondolkozás komoly feladat a festő számára, hiszen „a festői nyelv a szín nyelve”. (Molnár Sándor)

Hogyan is fogalmazott Goethe, aki mellel színelméleti kutatásait saját irodalmi teljesítménye fölé helyezte? „A színek a fény tettei és szenvedései.” - írja. Tulajdonképpen a fény testetöltései a színek - folytathatnánk -, melyek sajátos felépítésében, jellegében kirajzolódnak/kirajzolódhatnak az egyéni életút (sors) karakterisztikumai: tettei és szenvedései is. A szín sorssá változott fény, amelynek mélyebb kapcsolata van a lélekkel, az ember benső világával, ilyen értelemben a festő egyéni életútjával is.

A színek teljessége minden erőt magában hordoz, a számokhoz hasonlóan a teljes létezés képe a színek szentháromságában is megtalálható (sárga, vörös, kék). (Mindez hatalmas analógia szintén, benső tudás és értelem rejtezik a fizika fény- és színtanában. Kozmikus analógia, szakrális analógia. Isten, abszolútum (fény) és a lélekerők (színek) viszonya.)

„A tiszta fény magába foglalja az összes színt, de eltakarja őket, mint a bőr a belső szerveket.“ – írja Molnár Sándor festőművész.

Majd így folytatja: „Ha a fény a szellemen, (a kristályon) megtörik, kibomlanak a színek, mint a virágok, megnyilvánul a spektrum, a szivárvány, amely összeköti az eget a földdel. Ez a szivárvány piros, narancs, sárga, zöld, kék, ibolya minősége. Ez a lélek. A kristály, a szellem, így szüli meg a lelket.

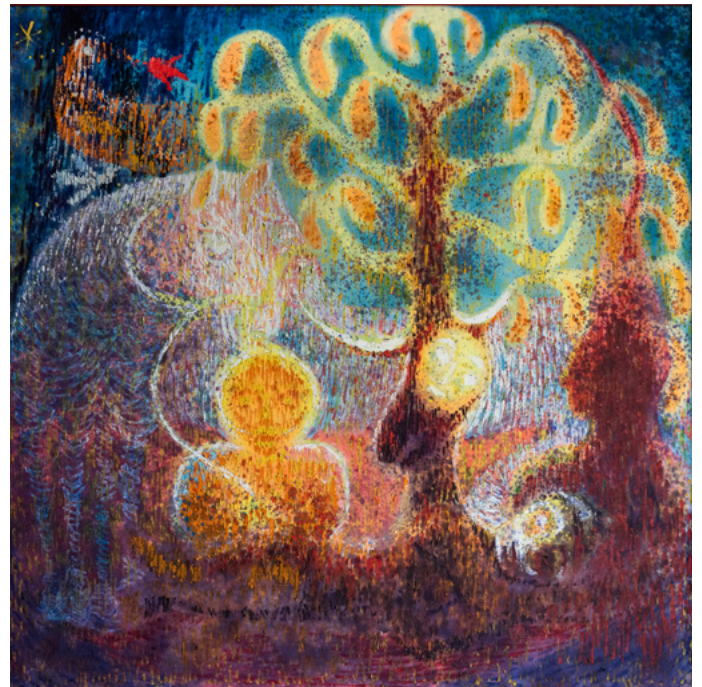
A tiszta fény nem szín, hanem sugárzás, melynek alapja az üresség.“ (...)

„A SPEKTRUM, a szivárvány, a szín(ek) a lélek kifejezője és szorosan hozzá tapad. A lélek Jánusz-arcú, egyrészt meleg és fény, másrészt sötétség és démoni erők tanyája.

A fény-lélek-test kifejezője a meleg színek: piros, narancs, sárga. Az árnyék- lélek-erők kifejezője a hideg színek: zöld, kék, ibolya. A lélek köti össze a természetet a szellemmel. A sötét oldal, a hideg színek kötődnek a természethez, a világos oldal, a meleg színek egyesülnek a szellemmel. A lélek (a színek, a spektrum, a szivárvány) a létezés centruma, amely összeköti az eget a földdel. A színek mindent elmondanak a lélekről.

A fekete a fehér ellentéte, eltakarja a fehéret, olyan mint a kozmoszban a fekete lyuk, mindent elnyel, de nem ad ki semmit. A teljes megsemmisülés. A fehér és fekete egy új skála szülője, a tónusé, amely nem szín, hanem a cement halott-szürke anyaga.

A szín és az ember belső világa, a lélek, szétválaszthatatlanul ösenőtt szíami ikrek. Minden, ami az emberben belül történik, színnel kifejezhető.“

Makoldi Sándor festészetében ez a tudás elementáris módon, teljes átéltségben, maximális intenzitással szólal meg! Bármelyik teremben járunk, döbbsentes színenergiákkal, csodálatos fény- és energiarezgésekkel találkozunk („színszauna“ a javából), s szabadon töltekezhetünk belőlük. Ez talán az egyik legfontosabb, legegységesebb élményünk a kiállítóterembe betérve!

De jegyezzük meg: e színélményeknek egyben „beavató“ jellege is van, Isten szókészletének betűi a színek, Isten gondolatai, az ősvilág elementáris kifejeződései, a fogalmi világ előtti értelmek letéteményesei!

Makoldi Sándor eszközei, például a faktúrák, hihetetlenül erőteljesek, majd a lazúrok, fröcskölések, festéköntések nyomai, melyek lélekvilágban, érzelmi skálán a lehető leggazdagabb variációk, átéltségek, lélekrezgések. Mindez óriási skálán, nagyon széles spektrumon nyilvánul, nyilatkozik meg. („Makoldi a nagy locsoló“ – tudhatjuk a barát, Pikó Sándor elbeszélése nyomán, aki látta őt festés közben.) Ezek fontos momentumok: cseppet sem lényegtelen, hogy ezek a képek miként készültek, az alkotás minden mozzanata lényegbevágó! Ahogyan nekem egyszer maga mondta el egy megnyitóról hazafelé, Arany János utcai lakásuk felé tartva, hogy számára például a cigányság öltözködésének, ruháinak elementáris színessége rendkívül vonzó és fontos, s hogy ez az elementáris színesség hozzá mennyire közel áll, s amennyire lehet, ezt is, a színkontrasztoknak ezt az elemi harsogását is beépíti műveibe. (Szóval nem az elszürkült színek és elszürkült világ az ő terepe, hanem a SZÍN, amely a teremtőenergia letéteményese, amely egyenesen a szellemiből, Istentől és Istenből származik!)

Ez is, ebben is a túlnan ragyogása fedezhető fel a lehető legőszintebben, elsődlegesen – elsődlegesebben talán, mint az elmesélhető tárgyi, narratív tartalom rétegeiben –, jóllehet esetében ez is mérhetetlenül fontos szereppel bír (hisz világokat mozdított meg ennek értése érdekében). Makoldi büszke volt rá, hogy a képírás nyelvezetét Ő még autentikus módon beszéli - emlékezetes ahogyan befejezte egy számára különleges ácsolt láda képírását, folytatva annak motívumait, korunkban (minden valószínűség szerint) egyedülként.

Fontos megérteni ugyanakkor, hogy a festészet (de minden művészet) primordiálisabb mágiával rendelkezik a profán világ hétköznapiságánál, s a tárgyi/fogalmi dimenziókon, történeti ismeret- és érzésanyagot is messze túlvezet. A kép tárgya fontos természetesen, s funkcióját, szerepét nem kisebbítve mondom ezt, hiszen a fentiek komoly értékei művészetünknek, kultúránknak, s nemzetünknek is akár, és a maguk helyén megőrizve, gondozva képesek kifejteni áldásos hatásaikat.

Azonban meg kell érteni, hogy a művész bizonyos értelemben „ősprincípiumokkal” dolgozik, testetlen energiákkal, a színekkel például, a fény és árnyék gazdag és szerteágazó viszonylataival, vagy a tárgyi világból származó, a lélek szűrőjén átment formák analógiás, behatárolhatatlanul gazdag változataival.

Az emberi alkotásokra, tulajdonképp a művészet egészére egyfajta átlényegülési folyamatként (transsubstantia-tio) kell tekintenünk, akár anyagról (a mű anyagi valóságairól), akár emberi tudatosságról, vagy a lelki-szellemi valóságok transzformációjáról legyen is szó. „A mindennapi embert, a halandó embert (...) is fel kell oldani a kezdet vizeiben, hogy elérjen önmagához, a Télesmá-hoz” – írja Bakos József az alkímiáról írott, Hermetikus feljegyzések című tanulmányában.

Vagyis a művészeti tevékenység egyfajta belső alkímiaként és alkímiai útként is értelmezhető/értelmezendő, melyben az emberi személy, a művész elemeire bontja, majd cseppfolyóssá teszi önmagát, feldolgozza a psziché, számára is rejtélyes és zárt világát, s felgyújtja, kiégeti ösztön és indulatkozmoszát, hogy elérje, megvalósíthassa önnön teljességet (elérjen az „ember-aranyhoz”), felemelkedhessen létének egyetemes szintjeire.

„Az ember minden ereje, képessége, tudása, tehetsége, ösztöne abból fakad, hogy Istent keresi.” (...) „Minden szellemi és lelki mozdulat első oka az istenkeresés. Ez az ekayana, vagyis az egyetlen út. Minden tudomány és filozófia és művészet és minden nyelv és zene istenkeresés. Csak, ha az ember ezen az úton jár érti meg, hogy „minden létező szent, mert minden Istené.” Vagy, ahogy a szufi mondja: „Sohasem láttam semmit Istenen kívül.” – írja Hamvas Béla.

Tehát ebben az értelemben lehet a művészet „felkészülés az események magasabb szférájába”! A művészet - amely nem „művi és vészes” (Makoldi Sándor) - tulajdonképp belépés Isten köreibbe, felszentelődés e magasrendű eszközök értése, és csaknem szakrális jelentőségű művelése által. Ebben járt előttünk Makoldi Sándor.

S íme az előadás végén a teljes idézet Csontvárytól: „Legyenek a művészek apostolai a művészetnek – írja Csontváry - vagy menjenek más pályára. Vagy legyen valaki Isten szolgája és adja magát teljesen szolgálatba, vagy járjon más úton.” (...) „Mert a művészet célja: megtisztítani a lelket az anyagi salaktól, és fölkészülni az események magasabb szférájába. Ezért a művészet összeköti az érzéki világot az érzék fölötti ideálokkal.” (...) „A művész az anyagban mindig valamely magasabb isteni tulajdonságot éreztet a lélekkel. Jóságot, szépséget, igazságot, harmóniát. Ezeknek közvetlen kutatásával nemesíti a szívét.” (Csontváry Kosztka Tivadar)

DR. MOLNÁRNÉ ÖTVÖS TÜNDE

„Engedjétek hozzám jönni a kisgyermeket...”

– Egyházművészet
és gyermeki vizualitás

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

„Engedjétek hozzám jönni a kisgyermeket, és ne tiltsátok el tőlem őket, mert ilyeneké az Isten országa.”
/Mk. 10/

Makoldi Sándorra emlékezve egy a gyermeki vizualitás lelki mélységét megjelenítő élményemet osztottam meg a konferencia résztvevőivel. A magyar népi műveltség képzés és a gyermekek képzés egyaránt, azonos törvényszerűségek szerint olvasható, és egyben ennek megértése jövőnk kulcsa is. Ennek fontosságát a Makoldi Tanár Úrral való közös munka, gondolkodás indította el bennem. Így született meg ez a tanulmány is. Örökké hálás vagyok azért, hogy tanári, alkotói munkámat sok-sok éven keresztül segítette.

Évről-évre tapasztaljuk, hogy adventhez közeledve, a napos órák rövidülésével lelkünkben egyre jobban vágyunk a fényre, hogy megtapasztaljuk ismét Isten hatalmas megtartó kegyelmét, a Krisztusban megszülető fényt. Ezt a Lélek útján érthetjük, tapasztalhatjuk meg. Lelkünk kap ihletettséget akkor is, amikor alkotásokban tudunk megfogalmazni olyan isteni üzenetet, ami racionálisan talán nem érthető, de a képzőművészet eszközeivel lehetséges. Tanárként csodálatos élmény számomra, amikor diákmunkákban látom meg ezt az isteni üzenetet.

Különleges, felemelő élményben lehetett része azoknak, akik a Debreceni Református Kollégium Múzeumában megtekinthették a híres többszáz éves úrasztali oszlopos kannákból rendezett kiállítást. /J:1 2022. 05. 28./

A debreceni ötvöscéh 17. és 18. század folyamán készített klenódiumai kivételes értéket képviselnek a református egyházművészetben.

Megtiszteltetés volt számomra, hogy jelen lehettem a kiállítást előkészítő műhelyalkalmon, ahol jeles szakértők osztották meg gondolataikat a kannák alkotástörténetéről és a rajtuk lévő vizuális közlésekről. /1. kép/

Számomra egyértelmű, hogy az úrasztali kannákon megjelenő vizuális jelegyütteseket készítő mesterek nem pusztán üzenet nélküli „dekorfelületet” kívántak megjeleníteni a tárgyakon, hanem a klenódiumok funkciójához kapcsolódóan sajátos képzéssel fogalmazták meg fontos üzenetet a tárgyak használói és az utókor számára. Fontos kiemelni, hogy az „üzenetek” a képzés nyelvén szólnak hozzánk. Talán kicsit idegenül hat a képzés kifejezés, de gondoljunk például a magyar származású Albrecht Dürerre, aki magát képírónak nevezte, ez a fogalom visz minket közelebb ahhoz a gondolathoz, hogy a képeket és a vizuális jeleket nemcsak olvasni lehet, hanem kell is, hiszen ez egy vizuális nyelv. A kifejezés nem csak az Ő korában jelenik meg, hanem a későbbi korokban is. Minden képi közlés vizuális nyelven szól, amelynek „olvasása”, visszakódolása és értelmezése az utókor, a néző feladata.

Ehhez egyfajta analógiás gondolkodás szükséges. A 17. századi református egyházművészetben látható hasonló vizuális nyelvi logikával megjelenített képi jelegyüttesek segítik az értelmezést.

Egyházművészeti analógiaként említem a kőrösi református templom festett padelőlapját, amelyen úrasztali kelyhek láthatók. /2. kép/

A képírás a magyar népi műveltségéből ismert jeleivel mutatja be az igei üzenetet: „E pohár amaz új testamentum az én vérem által. Ezt cselekedjétek valamennyiszter isszátok az én emlékezetemre!”

A kelyhek, amelyek a talpazatuk révén mintha a földből gyökereznének „testi” keretet adnak a belsejében lévő virágzó „életfának” növénynek, amely új életté lesz és felül tovább növekszik a kelyhekből. Ez egyértelmű képi utalás arra, hogy az úrvacsorai bor, ami a kelyhekben van, Krisztus értünk kiontott véérére utal, és ezzel a virágzó növényi életfás jellel emlékezteti a nézőt a Krisztusban megtapasztalt új életre. Ezt az üzenetet a korabeli gyülekezet biztosan evidenciaként értette, ha szavakban nem is fogalmazta meg, hiszen környezetében számos „profán” tárgyon, festett bútoron, és az általános kijelentés alapján a teremtett mindenség rendjében átélte ezt. A mai kor embere a képírásnak ezt a logikáját készség szinten nem tudja értelmezni, csak ha megérzi, vagy ráhangolódik erre a látásmódra. Ez a gondolatmenet azért fontos, mert a gyermekek rajzaikon még belülről írják ezt a képírás nyelvet.

Az oszlopos úrasztali kannák elemzésénél természetesen a legfontosabb kontextus a bibliai szimbolika értelmezése, valamint az a tény, hogy ezekben a kannákban az úrvacsorai bort tartották. Maga az oszlopmotívum és a kannák megjelenése is jelentős üzenettel bírnak. Az oszlop, mint szimbólum a különböző műveltség-rétegekben is jelen van. „Aki győz, azt oszloppá teszem az én Istenem templomában,” /Jelenések 3:12/ számos jelentéssel bír. Az oszlop, mint tartóelem az építészetben az ősök szimbóluma is átvitt értelemben, a népi műveltségben az oszlop, ami összeköti a földet az éggel.

Többször megnéztem a kiállítást, alaposan, körültekintően vizsgáltam a tárgyakon látható motívumokat, forgattam magamban, amit a korábban említett műhelymegbeszélésen hallottam és vártam, hogy megszólítsanak ezek a tárgyak. Elmélkedéseim közepette eszembe jutott, hogy vajon a gyerekek hogyan tudnák rajzban megfogalmazni a látottakat. Évtizedek óta foglalkozom a gyermeki vizualitással is, így jött az ötlet, hogy néhány kisiskolással kellene megrajzoltatni ezeket a tárgyakat. Sikerült a Debreceni Református Kollégium Általános Iskola jóvoltából megkérni néhány kisdíákot, hogy rajzolják le a kannákat és színekkel értelmezzék, hangsúlyozzák a látottakat. Néhány szóban beszélgettünk az úrvacsora osztásról. Így, egy komoly kis gyerekcsapattal átvonultunk a Kollégiumba a kiállításra. Megható volt az őszinte kíváncsiságuk és az a csendes komoly alkotómunka, amit a rajzolás során megtapasztaltam.

Nem csalódtam! Fontos dolgokat fogalmaztak meg rajzban a kannákon látott motívumokkal kapcsolatban. A legsikerültebb rajzok közül mutatok be néhányat. Előbb azonban egy idézetet közlök a gyermeki vizualitásról, hogy alátámasszam a téma fontosságát és ezzel utalok a mottóként idézett ígére a gyermeki lélekről.

„A kisgyermek soha nem rajzol fölöslegesen, fölöslegesen (...) El- kiúzi magából e tevékenységgel a rosszat, azt, ami bántja, rágja legbelül, szorongástól szabadulhat meg ekképpen, s megerősíti kicsi mindenségében az eredendő jót, az Ég adta törvényt, amely nélkül biztonsága, öröme soha senkinek, semminek nem adatik.” (Molnár V. József: Ég és föld ölelésében /Tanulmányok a gyermekvilágról/ 1998. p. 8.)

A gyerekek által készített rajzok közül azokat mutatom be, amelyek az üzenet szempontjából a legrelevánsabbak. Az egyik legjellemzőbb megjelenítés, amikor az oszlopokat úgy ábrázolják, mintha egy csatorna lenne, amelyen keresztül energia áramlik. Az áramlás legtöbbször alulról felfelé irányul, amelyen keresztül egy nagy kiáradás történik /3. kép/, illetve amikor felfelé áradás mellett két oldalt mindkét irány hangsúlyos, erős impulzív színekkel. /4. kép/ Ez azért jelentős felismerés, mert élővé, pulzálóvá teszik a jeleket és ezzel értelmezik azt, hogy a kehely vagy a pohár tartalma szinte „élővé” válik. A második tartalmi megjelenítés, amikor egészen szubjektív elemeket is látunk a rajzon: alul a két szülő, közöttük a szív, föllette őt szív az öttagú család. Ez az alap, ebből történik a növekedés, ahol még a könnyecsek is kiszövellnek a bánat is örömmé válhat... /5. kép/ A harmadik, talán legfontosabb képcsoport, az egészen konkrét épületélmény megjelenítése. Amikor az oszlopok úgy hajlanak össze, hogy térré, hajlékká válnak. Szakrális térré, hiszen az egész rajz ezt sugallja. A szakralitás érzését a fénylő sárga és általában a meleg színek is erősítik. /6. kép/

A négyzettrácsos talpazaton a virágzó oszlopok boltívé formálódnak, és közrefogják a nem virágzó oszlopot, amely mintha a belső tér közepén állna /7. kép/ A „kupolán” folytatódik a virágzó indás növekedés. A „kupoladíz” olyan, mint az ókori templomokon a lanterna. A térértelmezés bővül a madár megjelenésével a kiöntőn, ami a kiáradás helyét jelöli. Lélekmadárként értelmezhető jel, egyúttal az átlényegülést szimbolizálja. A kupola hangsúlyozottan napos, arannyal festve.../8. kép/ A lélekmadár olykor fehéren marad, a kisdíák külön odajött hozzám és közölte, hogy a madarat szándékosan hagyta fehéren, mert az a szemnek láthatatlan lesz... /9 a-b. kép/, /10 kép/, /11 a-b. kép/

A rajzok elemzése kapcsán az oszlopos kannák üzeneteiről a következőket mondhatjuk el. Az oszlopok egy olyan „helyet”, hajlékot vesznek körül, amely az átváltozásról szól. Mintegy szentélyt jelenítenek meg. A belső tér nagyon sejtelmes, komplementer színekkel egy fentről lefelé ill. letről felfelé irányuló áramlást érzékeltetnek. Egy olyan tér jelenik meg előttünk, mintha az oszlopok egy a belső térben középben álló, kiemelt, „energiát” hordozó oszlopot vennének körül.

Azt, hogy a kancsóban úrvacsora osztáskor Krisztus vére jelképeként van a bor, verbálisan nem tudnák megfogalmazni a kisgyerekek, de rajzolás közben olyan mélyen belemerültek az alkotásba, hogy az ő lelkükből is megszólalt az az érzés, ami meggyőződésük szerint a klenódiákat készítő mesterek lelkében is ott volt. Tisztán, világosan.

A fedő mintegy kupolaként borul az edényre, különböző rajzolatokkal: napsugaras, kis csigavonalas energia vonalakkal. Kiemelt motívum a tetőn lévő csúcsdíz is. A kiöntőn a madár azt a pillanatot őrzi, amikor az úrasztali kancsó tartalma, a bor az úrvacsorázó hívekhez kerül és ott már a szemmel nem látható Lélek munkálkodik.

A tanulmányban szereplő rajzokat a következő diákok készítették:

Duczár Kincső Luca
 Bolman Hanga
 Demeter Lujza
 Gellén Panna
 Kiss Csenge Boglárka
 Jenei Lenke
 Kovács Hanna Katalin
 Fejes Blanka
 Rác Anna

Ezúton is köszönöm a munkájukat és a Debreceni Református Kollégium Általános Iskolájának, Igazgatójának és tanárainak a szíves segítségét.

/1. kép/ Úrasztali oszlopos kannák

/2. kép/ Kórosi templom padelőlapja

/3. kép/ 9 éves diák rajza

/4. kép/ 9 éves diák rajza

/5. kép/ 7 éves diák rajza

/6. kép/ 10 éves diák rajza

/7. kép/ 10 éves diák rajza

/8. kép/ 10 éves diák rajza

/9. kép/ 7 éves diák rajza

/10. kép/ Úrasztali kanna madaras kiöntő része

/11.a kép/ 9 éves diák rajza

/11.b kép/ 9 éves diák rajza

TULIPÁN TAMÁS

Makoldi-elvek a történelmi újrajátzásban

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

Makoldi azt az elvet követte, hogy a tananyag alapja mindig a néphagyomány, de úgy, hogy bevezetést adjon az egyetemes és időtlen őshagyományba. Mindent erre vezetett vissza és innen vezetett le. Ezt a Makoldi-elvet alkalmaztam akkor is, amikor az elmúlt években 10. századi katonai újrajátszó hagyományőrök felkéréseinek engedve viselettörténeti és koreografikus tanácsadóként működtem közre. A történelmi újrajátszók esetében az iskolai helyzet fordítottjával van dolgunk: nem a néphagyománnyal adunk bevezetést az őshagyományba, hanem az őshagyománnyal a néphagyományba. Arra jutottam ugyanis, hogy Árpád népének hiteles megjelenítéséhez nem adnak elégséges támpontot a régészeti és keleti etnológiai adatok, feltétlenül szükséges hozzá a magyar néprajz is. A szakmai ellenvetésekből tudom, hogy ezzel nem lettem éppen népszerű.

Ott van mindjárt a hiteles viselet állandóan késhegyre járó kérdése, ami az újrajátszók körében régi barátságokat is képes megrontani. Aki viselettörténeti kutatásaimat ismeri, jól tudja, magam is mennyire óvatos vagyok, amikor szakmai kijelentéseket, ajánlásokat fogalmazok meg, sőt, az se mindegy, amit rajzolok vagy kiszabok, azt viseletnek vagy jelmeznek nevezem-e. Abból viszont nem tudok engedni, hogy a magyar népviselet alapvetéseit figyelembe kell venni, mert az sok esetben időtlennek bizonyul. Ma már úgy vélem, a magyar népviseletek ismerete nélkül lehetetlen úgy rekonstruálni egy 10. századi viseletet, hogy azt „magyarnak” titulálhassuk. (Különbözik nem értünk olyan apróságokat, mint hogy például miért fut a szűr elülső függőleges szegélyén széttartó díszszegély, és annak mi köze a sztyeppe viselettörténetéhez.)

De az újrajátzásban a néphagyomány más téren is hasznosnak bizonyult. Ki gondolná, hogy például egy betlehemes játék is hasznos eszköze lehet? A betlehemes játékok öreg pásztora például a régi táltosok tudását és viseletét örökíti át. Amikor iskolai betlehemezést csinálunk, az Öreg eredetének kidomborítása gazdagabbá, beszédesebbé, értelmezhetőbbé teszi a szereplő játékát, jelmezt és viselkedését. Ugyanakkor a 10. századdal foglalkozó hagyományőröknek nem az öreg pásztort, hanem az eredeti táltost kell bemutatnia. Utóbbi csapdája viszont az, hogy könnyebb egy általában vett sztyeppe táltost bemutatni, mint egy 10. századi magyar táltost. A vonatkozó régészeti és keleti néprajzi adatokból mindig egy mongol sámán szédeleg élénk, nem egy 10. századi magyar táltos, ami pedig így biztosan nem hiteles, és jelenkori társadalmi hatása is aggályos. Arra jutottam ezért, hogy a 10. századi magyar táltos megjelenítése a betlehemes játékok öregje nélkül lehetetlen. Már pedig, ha ez igaz, akkor még időben visszafelé haladva sem tudunk lemondani a néphagyományról. Keleten ugyanis egy „sámán” általában nem kér elnézést azért, ami: büszke köztiszteltetben álló hivatására, biztos tudására, ezért olykor politikai szerepet is magára vállal. A mi betlehemi táltosunk nem ilyen: bármit mond ugyanis, azonnal kioktatják őt a jól értesült, divatozó, fiatal pásztorok és a klerikus angyalok. Erre mondhatnánk, hogy ez egy kései, üldözött táltos, nem egy 10. századi szabad táltos, tehát hiba teret engedni egy későn lejegyzett népszokásnak. De biztos ez?

A 10. századi magyar belpolitikáról igen kevés adat maradt fenn, de még ebben a kevésben is hemzsegnék a behozott papok, mind keletről, mind nyugatról, a szakirodalom ma már nem vitatja, hogy lényegében minden név szerint ismert magyar úr be volt keresztelkedve valahová, volt valamilyen rítusú papja, s bár sorra építették a templomokat, még Szent István után 150 évvel is „pogány módra” lóval temetkeztek. Nem mondhatunk tehát mást, minthogy a korabeli magyar táltosok az egyháziakkal párhuzamosan működtek. Arra jutottam tehát, nem hiba felhasználni a népi alakot a 10. századi táltos megformálásakor – ha mértéktartással is.

Ennek köszönhető, hogy a 2021-es téglási „Városok viadala” történelmi íjászverseny megnyitó koreográfiájában egy általános sztyepei sámán helyett egy talán valóban „magyarnak” mondható 10. századi táltos jelenhetett meg, aki betlehemes párhuzamához hasonlóan szintén öreg és van két táltosbojtárja. Az öreg táltosé a nyitószerp, lényegében ő teremti meg a „magyarok világát”, ahová a többiek megérkeznek. Mivel a betlehemes játékban nincs táltos egyházi alakok nélkül, az íjászverseny legnagyobb méltóságával, a lófővel együtt megérkezik egy keleti rítusú pap is, aki az öreg táltossal szemben rendkívül fegyelmezett, előkelő és tudálatos, hosszú görög imákat mond fejből, és gyönyörű áldásokat a lófőre és az íjászokra. Így került az öreg táltos és a görög pap a lófő jobbára, együtt, azonos rangban, igaz, míg a pap kizárólag az udvari közegeben tevékenykedett, a táltos a nép között járt, így kiegészítették egymást. Persze, ez a bemutatott történelmi kép hamis is lehet, mivel nincs elegendő forrásunk, elméletekből pedig Dunát lehet rekeszteni. Ugyanakkor a történelmi festményeken és az újrajátszásban sokszor olyat is meg kell jelenítenünk, amire nincs adat, s úgy találtam, a néphagyomány nem hiteltelenítette, hanem hitelesítette ezt a 10. századi történelmi képet.

Egyébként ilyen életképet – 20 újonnan beöltöztetett szereplővel, 300 íjással, 3 századossal, tizedesekkel, egy lófővel, feleségével, lányával, fiaival, szolgálival, papjával, táltosaival és testőreivel – tudtommal senki sem csinált még. Mindez csak a Makolditól tanult pedagógiai hozzáállással valósulhatott meg, aminek lényege, hogy ne domináljuk le a résztvevőket, adjunk teret nekik, mindig a hozott anyagból dolgozzunk, és vállaljuk fel a közösség saját teljesítményét. Ennek köszönhetően a közreműködők nem kisajtott, frusztrált eszközök voltak, hanem dolgos és lelkes közösség. Bár emiatt olyan elemek is megjelentek mind a résztvevők viseletében, mind játékában, ami nem tőlem származott és emiatt szakmai vádak is értek, de ha nem így járok el, nem valósult volna meg mindez és nem történt volna előrelépés sem a közreműködők eddigi tevékenységéhez képest.

Makoldi Sándor: Erőhívás 4. Az Íj és a Nyíl ösvénye (Fotó: Gyöngy János)

A Makoldi-elvnek köszönhető például az a karácsonyi íjászverseny is, melyen az íjászok 12 mitikus állatra lőttek, körbe-körbe keringve a célok között, mintha a karácsonyi sólyomröptetésben ők maguk volnának a sólymok.

Zárásként még egy érdekes dolog a betlehemes játékról, mint értékes forrásról. Mikor a debreceni Csokonai Színházból érkezett felkérésre megírtam az „Atilla” című monodramát, a betlehemes játék adta hozzá a dramaturgiai struktúrát. Adódott a kérdés: lehet-e magyar színházat a népi játékokra, mint alapra építeni. Felfigyeltem rá, hogy az ókori görög színház és a magyar betlehemes játék több jegyében azonos: például téli ünnepkör szakrális eseménye, jeles ünnephez kötve több napon át játsszák, női szerepeket is férfiak játszanak, az állatövi epizódokat kórus tagolja, a kórus kiszól a nézőnek, a költő eredetileg a dráma résztvevője mint játékgazda, stb. Különség viszont: a görög játék egy nagy helyen, sok ember előtt, hosszú darabot játszik, a magyar játék több kis helyen, kevés ember előtt, rövid darabot. Ez éppen a statikus agrárkultúra és a mobilis pásztorkultúra színjátszása közötti különbség. Miért is ne lehetne a városi nomádok lakásszínházában új magyar drámát írni történelmi és szakrális témákból? Jelenleg ezzel a kérdéssel foglalkozom.

Végszóként: Makoldinak igaza van, a néphagyomány tiszta forrására mindig szükségünk lesz, vissza és előre felé is, ahogyan arra is, hogy mi magunk is élő víz forrásává váljunk.

HARANGOZÓ IMRE

„Minden fény a fényét tőle kapja...”

– A FÉNY, amire M. S. Mester

hangolt bennünket

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

**Fegyvert ragadni gyengeség:
megöl az ellenség és megver
s elszáll rólam a kedves ég.
Jogállamban a pénz a fegyver**

**A hadviselés itt ma más.
A hős a kardot ki se rántja.
Bankó a bombarobbanás
s mint fillér, száll szét a szilánkja...**

József Attila: Gyönyörűt láttam /részlet/

Kaptam / kaptunk a Gondviseléstől valami különös kegyelmet, azzal, hogy volt egyszer egy tanárom, aki nem várta el, hogy az iskolai rendtartásnak megfelelően, kötelező módon benn legyünk az előadásain, óráin. A magam részéről nem voltam stréber diák, itt-ott bizony hézagosan látogattam az iskolát, de az Ő óráira mindig bementem. Igen, volt egy tanárom, aki nem annyira tananyagot és tudnivalókat adott át, hanem látni, pontosabban meglátni segített, meg gondolkodni és érteni. Talán éppen ezért magamban jobban szeretem Őt tanítómnak és nevelőmnek – egy szóval Mesteremnek nevezni, Makoldi Sándornak hívták! Igen a Tanár Úr látni, érteni segített bennünket, a szemünket próbálta rányitni a világ mélyebb összefüggéseire. Emberként, tanárként is próbálok követni őt és a többi, áldott emlékű mesteremet.

Nem emlékszem, hogy tényleges vallási, hitbéli dolgokról beszéltünk volna, mégis, Makoldi Sándor tanításának valóságos esszenciája a következő igeszakasz: „a betű öl, a Lélek pedig éltet.” (2Kor 3,7) A művész és a művészet lényege, de általánosan is a tanítóé, az emberé is, az, amit József Attila így fogalmaz meg: „Ehess, ihass, ölelhess, alhass! / A mindenséggel mérd magad! / Sziszegve se szolgálok aljas, / nyomorító hatalmakat.” Igen, Makoldi Sándor tanítása, tanítói, tanári és művészi attitűdje maga a szolgálat, de nem a hatalom, nem a földi érvényesülés és a holt betű szolgálta, hanem egyedül a Léleké.

Sándor nem Karácsony Sándor betűjét, hanem pedagógiájának lényegét tanította nekünk. Tanította, vagy inkább elének élte ott, az akkor még meglehetősen kilátástalannak tűnő későkádár–kori Debreceni Tanítóképző Főiskolán, bizony erős ellenszélben, mégis töretlen és példaadó hittel. Akkor és ott nem volt könnyű azt tanítani a jövő pedagógusainak, hogy mindenki éppen olyan mértékben ember és éppen annyira magyar, amennyire a Lélek ereje él és hat vele és általa – a cél, pedig nem kisebb, mint amit József Atilla is célul tűzött maga elé: „Én egész népemert fogom / nem középiskolás fokon /tanítani!”

Én például Tőle tudom, hogy az ember minden korban saját magát igyekszik értelmezni a mindenség rendjében. Ha ezt jól teszi, akkor a világ egészét is ki tudja fejezni a rendelkezésére álló kultúrája segítségével. Létrehozott egy minden eshetőségre alkalmazható kész modellrendszert, melynek jeleit érti, s a mások által készítettet pedig értelmezni tudja. Ezt az elemi emberi képességet a mai ember lassan feledni látszik. Pedig – mint azt a Mester tanította –, létfontosságú, hogy ezt az egyetemes érvényű vizuális „anyanyelvet” újra megtanuljuk! Birtokában kitágulhat egyre szűkülő látóhatárunk s nem csak a múlt, de még a jövő felé is...

Augusztus volt akkor is, úgy emlékszem éppen harminc éve – Újkígyóson. Lassan sötétedett, ültünk az Ipolyi Arnold Népfőiskola udvarán egy asztal körül, talán bor is volt előttünk és beszélgettünk. Szeretem az ilyen estéket, embertől, emberig tartanak. Mélyről jöttek a gondolatok, a szavak, közben hosszú hallgatásokkal.

Mégis izgalmas volt ez az este, a csöndek nem a mondanivaló hiányáról, hanem inkább az elhangzottak súlyáról, tovább gondolásáról szóltak. A Mester közben rajzolt, s most itt van előttem ez a kissé megsárgult lap. Hihetetlenül jól megragadta a karaktereket, csupán néhány vonal, mégis árad belőle annak az estének minden gondolata, de még a csöndjei is... Tanárom, mesterem, barátom volt – fájó a hiánya...

Az Ipolyi Arnold Népfőiskola szervezésében megvalósult kiállítás megnyitóján Újkígyóson. Jobbról balra: Nagy Imre művészettörténész, Makoldi Sándor festőművész, Mihály Árpád szobrászművész és a házigazda, Harangozó Imre.

Makoldi Sándor elsősorban képlátó emberként, művészként, festőként közelített és közeledett a hagyományos népi műveltséghez – a legtöbb néprajzosnál többet, mást, belső összefüggéseket látott meg! Értelemszerű, hogy elsősorban a nép közösségi látásmódja érdekelt, a régi és természetes képfaragó és képmetsző készsége, és az ennek nyomán kibomló művészete és kifejezési formái izgatták. Makoldi mester maga volt a „homo faber” – talán még ma sem helyén kezelt hatású, sajnálatosan korán félbeszakadt életművével, nagybetűs ember, és nagybetűs alkotó – művészként, néprajzosként és tanárként egyaránt! Keresve, megsejtve és fölismerve a magyarság, vagy talán sokkal inkább az egyetemes emberi lét ősi, transzcendens hagyatékának mondanivalóját – látott és láttatott...

A Haza minden előtt... áll Makoldi Sándor Kölcseyről készült portréján. Amikor először láttam ezt a képet, már a Mester halála után, este ezt írtam a naplómbe: „és lassan, lassan rádöbben a világ, Makoldi mester korunk egyik legnagyobb festőművésze volt... Torkot szorító magyar sors, hogy ehhez a fölismeréshez Neki meg kellett halnia!”

Mindazt, amit itt el kell és el lehet mondani, talán a Makoldi Sándor festményein rejtőzködő arcok foglalják össze a legpontosabban. Mert ezek az itt is, ott is fölsejlő arcok valóságos választóvonalak, vagy inkább ajtók, melyek vezetnek bennünket valahonnan valahová.

Olyan lehetőséget villantanak föl bennük, ami másként talán kimondhatatlan volna – egyszerűen csak ránézel, visszanéz, s ha meglátod benne az ajtót, már tudod, hogy mögötte ott rejtőzik a létezés titka, a kapun túli világ, kiút az adott pillanat nehézségeiből, ha úgy tetszik, hát a szabadulás...

Mi (milyen jó ezt leírni, hogy közéjük tartozom, tartozhatom!), Makoldi Sándor tanítóképzős tanítványai magyarságunkat, önbecsülésünket, hitünket kaptuk vissza a Mester népművészet, rajz- vagy éppen a művészettörténet óráin. Mert Makoldi Sándor jóval több volt, mint tanár, már-már közhelynek hangzik, annyit ismételjük, mégis újra és újra le kell írni: nézni és látni segített. S tette ezt egy életen át amolyan egyszemélyes intézményként – azt is újra megemlítve, hogy leginkább az árral szemben – és mégis működött és hatott pedagógus nemzedékek egész sorára. Azon munkálkodott, hogy felfedezzük, lássuk meg saját értékeinket. Válgjon ismét beszédessé, szólaljon meg számunkra is saját szellemi és képi örökségünk. Kodállyal együtt vallotta, ha nem vigyázunk értékeinkre, elveszhet egész örökségünk és saját folytonosságunk is a világban.

Szerencsések vagyunk, hisz akkora útravalót kaptunk, amelyből további nemzedékek sora élhet szellemi, lelki javakban bővelkedve. Makoldi Sándor a magvakat elvetette – az már rajtunk és a mi tanítványainkon múlik, hogy termékeny talajra hulltak-e ezek a magvak. Hogy méltó utódként, tanítványként, barátként be tudunk-e lépni ama rejtőzködő arckapukon abba a világba, amelyet talán Keresztes Szent János ragadott meg a legpontosabban:

*Nem tudni hol, mert eredete nincsen
Ám ami van, ered belőle minden
Bár éjszaka van
És szépségéhez nincs hasonló semmi
Az ég és föld szokott belőle inni
Bár éjszaka van
Tudom, hogy nincsen medre, hol szaladna
És nem tud senki átlábalni rajta
Bár éjszaka van
Hogy tisztaságát semmi nem zavarja
Hogy minden fény a fényét tőle kapja...*

Makoldi Sándor: Kőlcsey Ferenc portréja (1990)

Makoldi Sándor: Erőhívás 2. Az Ige testet ölt (Fotó: Gyöngy János)

Makoldi Sándor: Erőhívás 8. Égberagadás (Fotó: Gyöngy János)

KOVÁCS DÓRA

Makoldi Sándor élménypedagógiája

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

A Debreceni Tanítóképző Főiskolára 1975-1978 között jártam. Kisgyerekeket akartam tanítani. Ott találkoztam Makoldi Sándor tanár úrral a rajz tanszéken. A vele töltött évek alatt fogékonyra váltam a vizualitásra, megtanultam eligazodni a népművészetben, a vizuális művészetekben. Megértettem, mi a különbség a látványfestészet és a fogalmi ábrázolás között. És, hogy mindegyik mögött mennyire más, de mégis izgalmas szellemi látásmód létezik. Meglátni, gondolkodni tanított, soha sem direkt, hanem élményszerűen. Későbbi munkámban meghatározó iránytűvé vált, amit tőle kaptam.

Azt hiszem, hogy az első rajzos csoportja voltunk. Tanítási gyakorlatában sok megfigyeléses feladatot kaptunk tőle. Arra biztatott, hogy ne csak a látványra figyeljünk, hanem arra is, ami mögötte van. Sokat foglalkoztunk a különböző korok ábrázolásmódjaival. Értékes tapasztalatai voltak a gyermekrajzokról. Írt is róla a Művészet folyóirat 1978/9. számában. Azt vallotta, hogy a kisgyermek számára a rajz mindig gondolatközlés, és ennyiben az önkifejezés egyik formája. Ha a gyermekrajz elveszti ezt az alapvető funkcióját, akkor elszorvad a gyermek rajzolási kedve.

Saját gyerekei rajzairól is mesélt. Ezek a meseillusztrációkon minden ok-okozati viszonyban volt egymással. Földi Péter festő és rajztanár barátja tanulmányát is elemeztük egyszer a világképrendező gyermekrajzokról, amely írás szintén megjelent a Művészet folyóirat ugyanabban a számában. A rajzos kísérletben falusi és városi kisiskolás gyerekek azt a feladatot kapták, hogy az őket körülvevő természeti lényeket, dolgokat (például madár, kígyó, ló, fa, csillag) és tárgyakat (például repülő, autó, kút, csatornalefolyó) rendezzék el a rajzlapon!

Meglepődünk az eredményen. A falusi gyerekek rajzain a hármass felosztású világkép szerinti rendeződés látszódt, tehát például a kígyó az alsó világba, a ló, a fa, az autó a középsőbe, a madár, a csillag, a repülő a felső világba került. Ezzel szemben a lakótelepi gyerekek közül sokan nem érezték már ezt a rendezőelvet és összevissza helyezték el a lényeket, tárgyakat a rajzlapon. Belső rendérzéküket zavarhatta ez a rendezetlenség, erre utal, hogy sokan bekeretezték a lerajzolt dolgokat, így lezárva a torz viszonyrendszert az elemek között. Ezek a rajzok jól példázták számunkra a szerves és a szervetlen látásmód közötti különbséget, az életmód látásformáló hatását, amiről persze a gyerekek tehetek a legkevésbé.

Makoldi tanár úr hívta fel a figyelmünket a középkori templomépítészet és a népi építészet benapozás vizsgálatára is. Jeles napokon az égbolton mozgó Nap bevetülő fénye megfényesíti a tájolt épület belső északi falán a fény útjába kerülő tárgyat, képet, vagyis a fény szakrális időjelzőként tud működni a tájolt templomban éppúgy, mint a tájolt parasztházban. Micsoda kozmikus összefüggés!

Feljethetetlenek a Sanyi által vezetett derűs néprajzi kirándulásaink és a múzeumlátogatások. Máshol írtam erről már, de jó ismételni, hogy elvarázsolt bennünket a szakmai tudásával. Tudta, melyik múzeumban mit érdemes megnézni, melyik kis faluban kit érdemes megkeresni a ritkaságai miatt. Jó volt vele lenni! Ragyogott. És mi fényesedtünk tőle. Örök hála Neked ezért drága Tanár Úr!

Köszönöm, hogy elmondhattam!

Makoldi Sándor: Erőhívás 6. A születés háza (Fotó: Gyöngy János)

Makoldi Sándor: Erőhívás 7. Boldoganyánk (Fotó: Gyöngy János)

MIKLYA-LUZSÁNYI MÓNIKA

A Világkerekítő mester

– Makoldi Sándor pedagógiájának
élethosszig tartó hatása

Hol volt, hol nem volt, az üveghegyen nem is túl, hanem itt a közelben, a sugárfényes magyar rónaságon élt egyszer egy gazdag ember, akinek volt egy világszép felesége. De azzal ugyan nem sokra ment, az asszony egész áldott nap csak üldögélt a gazdag ember palotája hetedik szobájának hetvenhetedik ablakában, s folyton-folyvást naptámadat felé nézett, mintha onnét várt volna valakit.

Kit várt, kit nem, azt ugyan senki lélek sem tudta, csak azt, hogy a szépséges asszony egyik szemével folyvást csak sír, a másikkal meg nevet. Nem tudta azt más, csak az ura, hogy miért van ez így. A szépasszony egyik szemével siratta hat elveszett magzatát, a másik szeme meg nevetett, mert a méhében hordozta a hetediket.

Ott ült a szépasszony az ablakban naptámadattól napszentületig, és egyre csak várt. S nem hiába, mert amikor egyszer delelőjére hágott a nap, megjelent neki a Napba öltözött asszony, sugárkoszorúsán, hordsarlóval a homlokán, ahogyan az meg van írva.

– Boldogasszony, segíts rajtam! – kiáltotta oda neki a szépasszony. – Hat magzatom mind elveszett, add meg nekem azt az egyet, hogy a hetediket megtarthassam.
– Nagy próbája van annak – szólta a Napba öltözött asszony. – Vállalod-é?
– Bármit vállalok, csak lehessen végre élőlevení gyerekem! – fogadkozott a szépasszony.
– S ha leány lesz, azt se bánod?
– Nem én!
– Jól van – bólintott a Napba öltözött asszony –, feküdj akkor koporsóba, s fel ne keljél belőle, míg a hold hétszer el nem fogy, hétszer ki nem telik.

Mire letelik a hét hónap, te holteleven leszel, szépséged is odatesz, de a gyermeked megszületik. Vállalod-é?

– Vállalom!
– S vállalod azt is, hogy immár örökre sírni fog az egyik szemed, és nevetni a másik, de most már az élőlevení gyermeked miatt?
– Vállalom! – válaszolta a szépasszony.
A Napba öltözött asszony bólintott.
– Legyen úgy!

A szépasszony befeküdt a koporsóba, a hét hónap alatt egyre csak fogyott, aszott, a bőre megráncosodott, a haja kihullott, a szeme elveszítette csillogását. Mire hetedszerre kitelt a hold, holtelevenné vált, de megszülte a magzatát. Egy leányt. S valóban úgy lett minden, ahogy a Napba öltözött asszony mondta.

Ha a gyermekére nézett, az egyik szeme mindig csak nevetett. Mert a kislány szőke volt és ragyogó, szája mindig kacagásra állt, a karja ölelésre, a keze simogatásra mozdult. Nem is nevezte az asszony másként, mint Napsugaram.

Ám a másik szeme egyre csak sírt, amikor a leányára nézett. Mert bár a leány okos volt, mégis hiába hívták el hozzá az ország legnagyobb tudósait, nem tudták megtanítani a tudományokra.

– Esze az lenne – mondta a csillagász –, tán felfedezhetne egy új planétát is, de unja a bolygók pályájának, a csillagok távolságának kiszámítását. Ki nem állhatja a távcsövet, hanem inkább kifekszik a mezőre éjszaka, szabad szemmel bámulja a csillagokat, aztán csillagképeket rajzolgat a pergamenre, ahelyett,

hogy feljegyezné a méréseket! Nem lesz ebből a leányból semmi, ha így folytatja! – morgolódt a csillagász. De az irodalmár sem volt megelégedve a leánnyal:

– Stílusa, az van neki, csodás meséket sző, de minduntalan elkalandozik a képzelete. Nem érdekli a verselemzés, nem tudja az időmértéket, a szintaxissal meg ki lehet kergetni a világból! A cél- meg az okhatározót rendre összekeveri, nem jegyzi meg a fontos irodalmi korszakokat, a művészek életrajza sem érdekli, s azt mondja, minek minden metaforát kibogozni, a verset érezni kell, nem érteni! Nem lesz ebből a leányból semmi, ha így folytatja! A pap pedig szíve szerint kiátkozta volna a leányt:

– Van benne ugyan nyitottság Isten ígéje felé, de túlzásba visz mindent. A szeretetet, a megbocsátást, a befogadást... Nem ismer határokat, nem akar a dogmák szerint gondolkodni, félreveti az egyházi rendet. Nem lesz ebből a leányból semmi, ha így folytatja!

Még a rajztanára se volt elégedett vele, mert bár jó szeme és keze volt a leánynak, de sose azt rajzolta le, ami előtte van.

– Képtelen megfigyelni pontosan a rövidülést, a perspektívát, az árnyékolás nem érdekli! Nem azt rajzolja, amit lát, hanem amit elképzel! Nem lesz ebből a leányból semmi, ha így folytatja!

Minden tanárának volt valami baja a lánnyal, de abban mind egyetértettek, a legnagyobb gond az, hogy nem vesz semmit sem elég komolyan, hanem mindegyre csak játszik. Játszik a nappal, a csillagokkal, a fényvel, az árnyékokkal, a szavakkal, a mondatokkal, és igen, magával Istennel is, hisz azt mondja, nincs játékosabb a teremtő Istennél, aki ilyen gazdag pompával teremtette meg az egész világot. Oktatói egyre csak szidták, és lassan már ő maga sem tudta, kicsoda vagy micsoda, hisz ami ő volt, az nem ért semmit a tanárai szemében. Ha adott is neki a Jóisten némi tálentumot – mondták –, azt se fogja kamatoztatni soha, mert szétforgácsolja a tehetségét.

Búsult a szegény lány, hogyne búsult volna, és igyekezett is megfelelni az oktatóinak. Azonban szorította az iskolapad, mintha kalodába zárták volna, béklyóként húzták le a követelmények, a bebiflázandó tananyag, a kőbe vésett tudomány. A lelke szárnyalni vágyott fel a magas égig, végigtáncolni a Tejúton, lebukni a tenger fenekéig, meglátni a csodát a parányban és óriásban egyaránt, hallgatni a füllel meg nem hallható harmóniakat, látni a mennyei színeket, felfedezni mindent, ami él, és ami örökkévaló.

Bolondnak is tartották sokan a leányt, vagy legalábbis nem e világból valónak, s ő maga se tartotta sokra magát. Az anyja egyik szeme nevetett, ha ránézett, de a másik csak

sírt, egyre sírt, és lassan-lassan annyira elbúslakodott, hogy belehalt a bánatba.

Nem volt maradása odahaza a lánynak, elfutott otthonról, s talán a világból is kifutott volna, ha egy napon oda nem kerül a Világkerekítő mester színe elé.

– Hova futsz, te lány? – kérdezte a mester.

– Magam se tudom.

– Mit keresel, te lány?

– Azt sem tudom.

– De azt tán csak tudod, hogy ki vagy? – húzta össze bozontos szemöldökét a Világkerekítő mester. De a lány csak a fejét rázta bánatosan.

– Én már azt sem tudom, ki vagyok, és mit akarok a világban.

A Világkerekítő mester bólintott. Mert nem nézte ő a leány rongyos ruháját, kopott cipőjét, mocskos ábrázatát, hanem csak a tekintetét figyelte, és azonnal észrevette benne azt a sugarat, ami a mennybejárók sajátja.

– Jól mondod, leányom – fordult hozzá napsugaras mosolygásával. – Magad sem tudhatod, ki vagy, hiszen hat lélek vészett el, hogy te hetediként világra jöhess. Hat lélek keresi az útját benned, de neked a sajátodat kell megtalálnod. Nagy utat kell megtenned, sok próbát kell kiállnod, hogy megtalálhasd magad.

A lány már ugrott is, hogy induljon tovább, keresse a maga útját, de a Világkerekítő mester utána szólt.

– Állj meg, te lány! Hisz azt sem tudod, merre van az előre, és merre van a hátra!

– Már hogyan tudnám – kacagott a lány –, az előre itt van az orrom előtt, a hátra meg a hátam mögött.

– Azt te csak hiszed – somolygott a mester az orra alatt. – Aki futni akar, annak előbb maradnia kell – szólt, és leültette a leányt a lába elé.

Elsőként arról mesélt neki, hogy a világ kerek, az év körbe fut, a Nap útja jelöli ki életünk ünnepnapjait, a csillagok vezetnek lépteinket minden napon. És a lány megtanulta élni a hétköznapiak szakralitását, becsülni az élet mozzanatait, tisztelni a kenyeret, amit saját kezével gyúrt, dagasztott, sütött, becsülni a ruhát, amit maga varrt, hálaadással és fohással ébredni, dalolni munka közben, imádsággal lefeküdni. Megtanulta élni az ünnepeket is a maguk szentségében, falut járni a betlehemezőkkel, telet üzni, tavaszt várni, és aranytojásokra írni a Nap útját.

A mester megnyitotta a leány szemét, hogy ne csak nézze, hanem meg is lássa a kozmikus, ősi jeleket, megtanította arra is, hogy az üres, fehér papír maga a végtelenség, lehetőség egy új teljesség teremtésére, ami az égi világ földi mása.

A leány egyre-másra fedezte fel az égi jeleket maga körül, a szőnyegeken, a faragott ládákon, az ivócsanakokon, de sokszor még a kövezet mozaikmintáin, a régi festményeken, épületeken is.

Ahogy telt múlt az idő, a leány lassan megértette, hogy nem ő a bolond, hanem a világ. Mintha valami átok ülne az embereken, amitől elfelejtettek látni, hallani, érezni. A világegészből csak részleteket fognak fel, csillámokat tartanak fénynyaládba, ami elvakítja őket, és nem látják meg a kozmikus távolságokat.

– A szemed most már megnyílt – szolt a Világkerekítő mester a lányhoz –, látod immár az égi jeleket. De hogy be tudd tölteni a hivatásodat, meg kell tanulnod megszámolni a megszámlálhatatlant, meglátni a láthatatlant, kimondani a kimondhatatlant. Menj hát el először, keresd meg a Fehérgyászt szövő asszonyt, és tanuld el a mesterségét!

A lány elindult, ment, messze délre, arra földre, amit három folyó határol, s úgy nevezik Ormányság. Ott bekopogott a Fehérgyászt szövő asszonyhoz, aki nyomban próba elé állította.

– Itt ez a szövőszék – mutatott egy ócska, szedett-vedett alkotmányra a pitvarban –, addig az én házamba be nem teszed a lábad, amíg ezt a vég vásznat hibátlanul le nem szövöd.

A lány csodálkozva nézett az öregasszonyra.

– De hisz ez csak egy egyszerű lepedővászon. Nem nagy mesterség azt leszöni.

– No, csak próbáld meg! – somolygott az öregasszony, és otthagya a lányt a pitvarban a szövőszékkel.

A lány beült a székbe, vetette a csónakot jobbról, majd balról, aztán újra jobbról, ám amikor a harmadik bevetéshez ért, elszakadt az egyik felvetőszál. Így nem szöhetett tovább, muszáj volt segítséget kérnie a fehér asszonytól. Az megmutatta neki, hogyan keresi ki a sokszáz szál közül az összetartozókat, hogyan húzza újra nyüstbe, bordába, és hogyan köti össze a szakadt szálakat sosebomló takácscsomóval.

Nehezen tanulta meg a lány, hisz minden szálszakadásnál számlálnia kellett a megszámlálhatatlan sokaságú felvetőszálakat, s ha csak egyszer elvétette a számolást, hibáztatott a minta, és újra szakadt a szál. Számlálta hát a leány a számlálhatatlant, de miután hibátlanul leszötte a vég vásznat, azután se engedte be a fehér asszony a lányt a házba, hanem a pitvarban mutatta meg, hogyan kell a megszámlálhatatlant számlálhatóvá tenni.

Hogyan kell a fonalat felvetőfára vetni, igébe, majd pász-mába, végül láncba szedni, s miként kell azután nyüstbe, bordába fogni.

Mikor ezt is megtanulta, csak utána engedte be a házba, ültette be abba a szövőszékbe, amiben a fehér gyászt szövö. Sorról sorra, vetülékről vetülékre szötte bele a leány a szemfedőbe az égi jeleket, amelyekben sorsok, életek íródtak egybe a születéstől a halálig.

Akkor engedte el a fehér asszony, amikor hibátlanul leszötte a saját szemfedőjét.

Vitte hát a lány örömmel a Világkerekítő mesternek a fehér gyászt, s az elégedetten tekintett rá.

– Látom, megszámloltad a megszámlálhatatlant. Én már többet tanítani neked nem tudok, de hogy sorsodat betöltsd, még két próbát ki kell állnod. Indulj hát el messze a világba, keresd meg az Igazlátó asszonyt, az majd megtanít arra, hogyan lásd meg a láthatatlant, azután meg ne állj addig, amíg meg nem leled a Világbölcset, aki megtanít arra, hogyan mondhatod ki a kimondhatatlant.

A lány sírva vett búcsút a Világkerekítő mestertől, és nyakába vette a világot, hogy megtalálja további mestereit. De már nem volt egyedül, mert a Világkerekítő mester műhelyében a párját is meglelte a lány, aki annyira más volt, mint ő, hogy sokan nem is hitték, hogy élethosszig együtt maradnak. A lány szőke volt, puha és mosolygós, a fiú fekete, szikár és komoly. A lány kos, a fiú skorpió, a lány nyitott, a fiú önmagát marcangoló, a lány beszédes, a fiú hallgató. Mégis egy párrá lettek, együtt indultak el az úton, s a fiú mindenben segítette a lányt, hiszen a próbatételek nem voltak egyszerűek. Mert látni az igazat a látható mögött, hordani mások életének súlyát, olyan teher, amelyhez meg kell tanulni kimondani a kimondhatatlant, amihez még szavaink, fogalmaink sincsenek.

Isten jelenvalóságát a világban.

Az Igazlátó asszony és a Világbölcse próbatétele már egy másik történetbe tartozik, mert a lánynak meg kellett tanulnia azt is, hogy bár a vászon csak tekeredik a hengerre, mint a rétes meg a kígyó, de ha betelik a mérték, le kell azt vágni, el kell szegni, fel kell szabni, össze kell öltetni, mértéket tartva, túllátva mégis a mérhetőn. Hát el kell most vágni a szálakat, elengedni egy másik történetbe, ami odavaló. Ahol a Világkerekítő mester, Fehérgyászt szövő asszony, Igazlátó asszony és Világbölcse jókat diskurálnak.

Mert a mese folytatódik, a mese határtalan.

Makoldi Sándor: Égi és földi szerelem (Fotó: Gyöngy János)

Makoldi Sándor: Keresztút (Fotó: Gyöngy János)

HORVÁTH SZILÁRD

Alapkövek

– Makoldi Sándor a magyar nemzetbiztonság egyik alapköve

Magyar kultúra nélkül nincs magyar állam. Aki a magyar kultúrát őrzi és átadja, az a magyar államot tartja fenn. Amikor már minden nemzeti sajátosság megszűnik s mindenki ugyanazt nézi, mondja, táncolja, énekl, s egy nyelven teszi mindezt, itt lesz a világállam ideje. De még nincs itt ez az idő, mert van Makoldi Sándor, a vannak az Őrzők, akik vigyáznak arra a parázusra, amely nemrég még minden magyar kunyhóban – főleg ott, és nem a palotákban – ott izzott. S most viszik tovább az Őrzők, bújtatják, ahol tudják, s amíg az a parázs izzik, addig van magyar kultúra és van magyar állam. Makoldi Sándor tanítványai parázslanak. S parázslanak a képei, parázslik az élete is.

Ő egyike azoknak, akik átsegítettek bennünket a múltat eltörölni akaró időkön, a minden szakralitást és emelkedettséget porba rántó kisszerűség korán. Egyike azoknak, akik tartották és tartják bennünk a lelket. Mint bűvópatak a föld alá, úgy tűntek el a mindent ellenőrizni akaró hatalom szeme elől, s bukkantak fel ott, ahol senki sem várta.

A bűvópatak-idők nem múltak el a rendszerváltoztatással. A magyar lelket ma is az Őrzők tartják, csak már nem az internacionalizmus, hanem a globalizmus és a nemtörődomség ostroma közepette. Gondolnánk, gyermekeink nevelése ma a magyar néphagyományon alapul. Az óvónők és a tanítók képzése is. Természetes követelmény lenne, hogy az ilyen tanintézményekből kijövő diákok 77 magyar népmesét fejből meséljenek, 77 népi játékot tudjanak játszani, 77 vagy 777 népdalt képesek legyenek énekelni, 7 magyar táncot táncoljanak, s elboldoguljanak valamely népi hangszerrel, amellyel éneküket és a gyerekek énekét kíséren tudják. Nem így van. Éppen ezek hiányoznak a képzésükből vagy legfeljebb választható, kis súlyú tárgyakban jelennek meg. S ha a képzésből

hiányzik, értelemszerűen hiányzik a nevelés nagyobb részéből is. Pedig mindezek a magyar élet, a magyar nemzet, a magyar állam alapjai.

Mesével fenntartani az államot? Igen. Mesével és mítoszokkal. Mert minden kezdet mítikus, hiszen az idő, a távolság és a sejtelem ködébe vész. A Szentírás így fogalmaz: az Ige testté lett. A néphagyomány másként mondja ugyanezt: Ég szülte földet. Így látjuk a világ eredetét, a kezdetet. Mondáink a magyar nép eredetéről Emese álmával, Hunor, Magor és a Csodaszarvas mondájával, a távolabbi időkről Fehérlófia történetével szólnak. Így látjuk nemzetünk eredetét, a kezdet kezdetét. Amikor megújulni akarunk, a kezdethez kell visszamennünk. A legmélyebb változások a „re-volutio”-k mindig az eredethez visznek bennünket vissza. S ezekkel a kezdetekkel köt össze bennünket a mítosz, s hordozója, a néphagyomány.

Legendáink szerint Csaba királyfi és vitézei eljönnek segíteni nekünk a Csillagösvényen, ha bajban vagyunk. A legenda igaz: Csaba királyfi és vitézei, Szent László királyunk és hada, s velük minden ősünk eljön segíteni nekünk, mégpedig a néphagyomány csillagösvényén. Minden nap dörömbölnek a ma kapuján, hogy engedjük be őket. Hozzák nekünk a múltból a népmesék életigazító igazságait, a néptánc gondolkodást formáló világát, a népdalok lelkigyakorlatos sorait, a népzene okosító ritmusait, a népi kézművesség lélekgyesítő megoldásait, azt az érzelmi és értelmi intelligenciát, amire a XXI. századi mindennapokban ugyanúgy szükségünk van, mint volt az idők kezdetén, s azóta minden egyes napon.

Így jött el hozzánk Makoldi Sándor is a néphagyomány, a mondák csillagösvényén. Segített, amikor bajban voltunk. És segít most is.

Makoldi Sándor: Emese álma (Fotó: Gyöngy János)

MAKOLDI SÁNDORNÉ

Népművészet – kortárs művészet – Makoldi

A Jel-képző. Makoldi Sándor
magyar festő című kiállítás

Makoldi Sándor születésének 80. évfordulóján végre kiállítást rendeztünk Budapesten a Pesti Vigadóban – a debreceni kiállítások, és a budapesti 2018-as Hagyományok Háza megnyitója után (amit elkerültek a sajtó és a festő-szakma képviselői is). Azért itt, mert a Műcsarnok csak úgy lett volna hajlandó a kiállítást megcsinálni, ha nem állítunk ki a képek mellett népművészeti tárgyakat is! Így hát a MMA Népművészeti tagozatához fordultunk segítségért, akik a Nádudvari Népi Kézműves Szakgimnázium révén felkarolták a kezdeményezést – ami a Nemzeti Művelődési Intézet Makoldi Sándor Központja segítségével, és a Szervátiusz Alapítvány és néhány lelkes magánember bekapcsolódásával jött létre július-augusztusban. Ők elfogadták, hogy Makoldi Sándor magyar festő, akinek a festői pályája (és pedagógiája is) a néprajzra támaszkodik – hiszen maga is elvégezte még a néprajz szakot a debreceni KLTE-n. Az „ismerkedés” saját kultúránkkal azonban nem itt kezdődött, s nem is ért véget!

Elmondhatom, hogy Makoldi Sándor már 1965-69-ben, az egri főiskolás éveiben gyűjtötte a néprajzi tárgyakat – esztétikai értékük miatt. S nem csak a tárgyak, hanem a hozzájuk kapcsolódó hiedelmek, elbeszélések is egyre jobban érdekelték, amit a környező falvakban első kézből megtapasztalt-tapasztaltunk (hiszen részben így ismerkedtünk meg mi is). Festészetére (tanulmányai alatt) még ekkor nem volt közvetlen hatással – tanárai nem is ajánlották volna ezt neki, amikor kereste az önkifejezés eszközeit.

Mégis meghatározó élménye volt, amikor egy ócskapiacra (1968-ban) megvett egy pelikános „halottas” párnát, keresztaszemes hímzéssel. A néni elárulta még neki, hogy ezt a saját ravatalára hímezte fehér alapon lila fonállal – de már nincs, aki a feje alá tegye, ezért adja el. (Meg szüksége is van az árára az élethez, meg már nem is ravataloznak háznál...)

A festőt a keresztény pelikán-szimbólum mellett az fogta meg, hogy miért éppen a lila a halál színe – s miért éppen a tiszta, fehér alapon? Elgondolkodott a népi jelzésrendszeren, melyben a piros (vér=élet) színe a kézzel (az ég, a végtelenség színével) keveredik: a lila az határ szín lesz, a lét és a nemlét határán, amikor az ember átlép a fénybe, (fehéren) a mennyországba! Festőként elgondolkodott a jelzések tudatosságán, mélységén – és ennek igazolását kereste a későbbi néprajzi gyűjtéseiben, és a tudatosság további nyomait a szakirodalomban. Ugyanis a jelképzés (mint fogalmi absztrakció) pedig szembetűnőbb volt a néprajzi tárgyakon, mint a festészetben.

Mikor a tanulmányok alatti kötöttségektől megszabadulva festészetét felszabadult, az akadémizmustól egészen a nonfiguratív festői eszközökhöz jutott el ebben az időben – mert kereste a festészet egyetemességét a kifejezésben. A szocreál korban azonban nem találta. Nem is vették mindezt jó néven: szinte az első anyagának kiállítását betiltatta Debrecen, 1972-ben. (Amiben magánérdek is volt, nem csak kultúrpolitika!)

Ez az esemény a festőre úgy hatott, hogy megértette: a szabad kifejezés-formát sokan nem értik! (Vagy nagyon is értik a Lektorátusnál.) De – váratlan ellenhatásként – ez a tény az akkori debreceni értelmiségben nem vált érdeklődést keltett... (Elképzelhető lenne ma, hogy a helyi színház művészei, vagy az egyetem professzorai egy ilyen esetben elmenjenek egy huszonéves ismeretlen „művész” lakására, bekéredzkedjenek, hogy megnézzék a betiltott képeket?!)

A törés a pályafutásában itt keletkezett, de azért folytatta a tartalmi kifejezés festői lehetőségeinek keresését. No, nem azért, mert vagy 15 évig nem állíthatott ki semmit Debrecenben, hanem azért, mert elgondolkodott, hogy a tiszta festészeti eszközök alkalmazásával (szín, vonal, kompozíció, stb.) nem ér el olyan hatást a közönségnél, a nem kellően hozzáértő embereknél, ami megvédené a festészetét a szakma lejárató kísérletétől. Az embereknek az általuk már ismert, egyértelműbb jeleket kell látniuk – akár absztrakt formában is (úgy, mint a színszimbolika, vagy a népi jelrendszer). Tudta, hogy a kereszténységben a vallási ünnepek színszimbolikája éppúgy érvényesül, mint a népművészetben például az életkortól függő színek, formák alkalmazása a viseletben. Ezeket értették az emberek évszázadok óta. Miért ne támaszkodhatna ilyen „ősi információkra” a festészet is?

Ekkor jött az a lehetőség (1975 körül), hogy Debrecenben Pap Gábor művészettörténész vezetésével szabadegyetem kereteiben kezdődött egy diskurzus a művészetről, az őskortól napjainkig – amiben mi is részt vettünk. Ott Pap Gábor kibontotta fokozatosan azt a csillagismereti gondolkozást, ami meghatározta évezredekig az ókori magas-kultúrák világképét is: a megmaradt alkotások jelein keresztül. Nálunk a népművészet vitte tovább ezt a szemléletet töretlenül, egészen az XX. század elejéig – ebben megegyeztünk. De a hajdan egységes nemzeti kultúra szétvált népire és „magas kultúrára” – amiből következik, hogy a népi az „alacsonyabb”, így nem illik figyelembe venni – ma sem. Pedig ez a rendszer a természeti törvényekre alapozott, az életét (például az évkör jellegét, ünnepeit) a csillagászat figyelembevételével élte – amit az egyházi szokásrend is átvett. Csak a nép megőrzött ebben még régebbi, kereszténységünk előtti rétegeket is. Mert a tapasztalat azt mutatta, hogy az ember életében csak a csillagos ég változatlan, és látszólag örök. Így „az örökkévalóságig” biztos pont, ha hozzá viszonyítjuk a földi rendet. A változatlan (álló) csillagok, bolygók ciklikus együtt mozgását ha meg is szakítja egy-egy váratlan esemény (hold-, és napfogyatkozás, hullócsillag, üstökös) az rendkívüli, így jelentőséggel bír a földiekre nézve is. A jeleket számon tartották, a rendszert értelmezve.

Csillagászatot (a rajz és pedagógia mellett) Egerben, a földrajz szak keretében már tanultunk, így 1979-ben (öt évre), másoddiplomáért a debreceni egyetem néprajz

szakára iratkoztunk be. Hogy tudatosan a magyar kultúrára alapozhassa a „magyar” festészetét – mint Kodály és Bartók a zenében, vagy előtte Petőfi a költészetben, s még számos elődük (akiknek még nem volt „tiltott” a nemzeti eszme fogalma). Így akarta Makoldi Sándor bizonyítani, hogy a már „bevált” vizuális nyelven: magyarul is meg lehet érteni a képzőművészet aktuális mondani-valóját. És ebben a folyamatban a régi „harcostárs”, Lükő Gábor állt melléje, ő értette meg először a törekvéseit. (Lükő Gábor néprajzkutató Debrecenben már 1942-ben könyvet írt az egységes „Magyar lélek formáiról”.) Vele az általunk is gyűjtött ősi, ácsolt ládák (szuszékok) ügyében levelezett ekkor, amiben (a jeleinek értelmezésében) szintén Lükő volt az úttörő a magyar néprajzban. És a néprajzkutató Lükő Gábor volt az első, aki meglátván az 1972-ben festett „Törvény” című nonfiguratív képét: értő elemzést írt arról (1978-ban), megerősítve az ez irányú törekvéseinket.

Életünkben a néprajz-szak elvégzése után – még mindig Pap Gáborral tartva – sok minden világossá vált az egyetemes művészet terén is. Gömöri és hortobágyi néprajzi gyűjtéseink, kutatásaink is arra irányultak, hogy igazolják-e a tapasztalataink az elméleti eredményeket, amik beépültek a festészet tanulsgaiba Makoldinál. Az archaikus alföldi pásztorművészet tárgyi jel-, és hitvilága megerősítette abban, hogy a magyar csillag-mitológia még él, élt nemrég. Visszahozni e jelképzés érthetőségét: ez volt a törekvése a festészetben (és immár a tanításban is) a következő időkben.

Festészete is egyre inkább ezt szolgálta – a „magas művészet” eszköztárával. 1996, a magyar honfoglalás (elmaradt) millecentenáriumi ünnepegei adták az alkalmat, hogy megfesse az „Erőhívás” sorozatát, melyen – a teremtéstől az új évig – a népművészetből vett példákon keresztül megy végig a magyarság mitikus történelmén, a Pap Gábor javasolta népi ábrázolások számbavételével. Ez a sorozat egyben bizonyította, hogy a hosszúra nyúlt XX. század névtelen, népi gondolkodói egyenrangú társai az alkotásban a mai, XXI. század elején is a „felvilágosult” embereknek.

A 2025-ös Vigadóbeli kiállítása erre a képsorozatra épült tovább, amit egy asszonyi „melles” spirál-mintája indított: a teremtés útján. Az önmagából kibomló terem-tő „minta” a melleken, a kezdetekben az embert egyedül tápláló anyatej útjára van kivarrva – a kivirágzó galaxisunk (Tejút) képviseletében. S ott volt mellette az asszonnak a férfi által készített ajándék: egy fallikus mángorló – a terem-tő jelével. (Később, mikor a mángorló eredeti funkciójában már nem volt használatban, a férfi: G. J. vette birtokba, dohányt vágott rajta magának...)

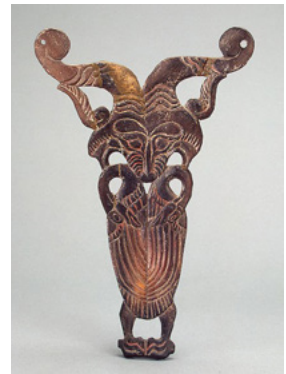
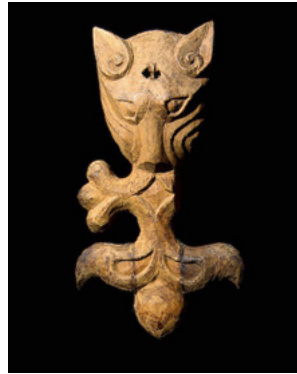
A Terem-tő jele fallikus mángorlón (Alföld)

Hímzett női mellés „tejserkentő Tejút-spirállal” (Erdély)

Az „Erőhívás” sorozat első képének (amin a galaxissal a teremtés megjelenik) címe: „Kezdetben vala...” – természetesen az Ige, a Biblia szerint. A 2000 éves szöveg is képekben beszél (jelképekkel) – amit ma úgy „fordítanánk” le, hogy a hangrezgés megmozgatta, életre keltette a kezdetben holt anyagot. Tehát (vizuálisan) a népművészet nyelvén: egy központi erő mozgulása kilökte magából az élet különböző formáit. A középkori magyar lőporszaruk svasztikái is beszédes jel-példák erre: a dimenzió nélküli pont, az Origóból induló mitikus erő a teremtő erő. A Terem-tő jel (teremtés) töve egy mag is lehet, amiből a spirál mozgás (az önfejlődés) élet-fát növeszt – állítja a festő. A teremtő ige működésében – Pap Gábor megfogalmazása szerint – a növény indája folyamatokat vizualizál, melyben a csomópontok állapotokat (állatokat) teremhetnek egy magasabb létszinten, végül (folytatja Földi Péter) a tudatos embert (az időben, a történelmünkkel). „Makoldinál a rembrandti emberléptékű (figurális) világ egyszerre, együtt (szellemi egységben) jelenik meg a nonfiguratív (absztrakt) isteni renddel, mint fogalommal. Az ember keresi a helyét a világ rendjében.”

Mint az időben visszamenve – az általunk is bejárt – sztyeppe kultúrákból újabban kiásott régészeti leletek, melyek folyamatosságot mutatnak a néprajzunkkal – akár a szkíta idők óta. Éppen a rájuk jellemző „állatküzdelmi” jelenetek (jelek) ábrázolásaiban például a teremtő ige: a szájból kijövő folyamatok (beszéd) a „beszélő állatok” előképeként. Az Ermitázsban sok ilyen szkíta leletet láthatunk, az Altajtól a Krímig.

Szkíta leletek

Nem biztos, hogy ott az egymást harapó állatok is csak „vadászó” jelenetet ábrázolnak, hanem – éppen a magyar népművészet örizte „beszélő állatok” ábrázolása nyomán – felfoghatjuk úgy is, hogy az egyik állat szája „kibeszéli” a vágyait a szájában lévő préda iránt, azaz a szájából kijövő lényt nevezi meg, idézi meg. Nálunk a népművészet hagyatéka, hogy a „teremtő ige” hangrezgése olyan folyamatokat indít, amit az ige által teremtett állat növényi indákkal, akár állatok szájából folytatódó növényi indákkal (jelekkel) érzékeltet vizuálisan. Az önmagából kifejlődő teremtő IGE hatása a „beszéd jelével” folytatódik, növekszik a teremtés folyamatában: a növevények, azokon megjelenő állapotok: állatok, emberek létrejöttéig (és össze is kapcsolja őket egy folyamattá). A képek „teremtése” során Makoldi is felhasználja a folyamatok érzékeltetésére ezt a jelzésrendszert.

Pap Gábor fogalmazta meg, hogy a szájból kijövő ige (szó) jele az élőlényeknél már a tudat által befolyásolt, míg az ornyílásból kiáradó lehelet közvetlenül a lélekből induló folyamatot jelöl. A fejtetőről (az úgynevezett koronacsakrából) induló kiáradás pedig tisztán tudati befolyásolású. A szkítáknál viszont a kozmosz-jelű csodaszarvas agancs-folyama így válhat át ragadozó madarakká, még a szájból kijövő állat-jel esetében is!

A híres szkíta, arany övcsaton pedig (aminek mai magyar megfelelőjét László Gyula ismerte fel a Megkötöm lovamat című népdalunkban, és mutatta ki a középkori Szent László falképeken) az egyik ló leheletéből (lelkéből) kijövő inda alkotja a felnövő „életfát”, míg a másik ló (vagy a „ló” másik fázisának) lefelé hajló szája a hősünket „mondja” ki, az emberi történetet meséli el. Míg a nő fő „gondolatai” – a fejéből induló magas süveggel – a férfiből kinövő lehetséges jövőn, életfán (mint Jesse fáján) feltörve időznek. Jelképekben elbeszélve.

Szkíta csoda-szarvas madár gondolatai – vagy a madár (agancsos) beszéde a szarvasról (i.e. VIII. sz. Pazyrik, Altaj)

Makoldi Sándor a fentieket megtoldva: a tegezbe a „megváltó” gyermeket látta bele (az „Erőhívás” V. képén, és a Szent László legendát alapul vevő képciklusa III. jelenetében). Valamint a NMI homlokzatán lévő mitikus történelmi frízének egyik fázisán, ahol a teremtés folyamatát érzékeltette vizuálisan az indázó, a frízen végigfutó, egymást folytató növényi energia-hullámmal, a teremtményeket kifejlesztő, s a teremtmények egymást követő folyamatát (akár a beszéd jelével) a képes beszéddel is megidézve. (Lásd az elemzéseket a „Makoldi Sándor magyar festő 1945-2017” című katalógusban. NMI kiadása, 2025.)

Székita övcsat (Nagy Péter aranyak, Leningrád, Ermitázs)

A kivételes képességű – ég és föld között közvetítő – sámánoknak (táltosoknak) röptető toll-, vagy agancsból volt a fején a jel, mint később a királyoknak koronája (vagy a fő embereknek, legalább a címerekben). De már a szkítáknál kiáradó, szarvas maszkokban temették el a túlvilágra szánt (táltos) lovakat is, nálunk pedig a halottas-lepedők „ősi mintái” lettek a XX. századig a szarvas (táltos) madarak. (A keresztény pelikánnal „konkurálva”!)

Székita ló-álarc

Mongol sámán

Magyar halottas-lepedő

A svasztika, a spirál, az inda, az életfa, az (összetett) és beszélő állatok mind képi, mind vallási misztikus jelek – amiről a meséink, mondáink is regélnek, meg a mitikus történelmünk: nem szürrealista(!), hanem a valóságot összegző, a valóságot meghaladó, felülíró jelalkotással beszél. Évszázadok, évezredek alatt összegződő, kialakult közösségi értelmezésben. Az „ige” indította és építette fel a világunkat, minek vizuális jele a magyar népművészetben a „beszélő” állatok szájába adva folytatja a teremtést. Hiszen az ókori magas-kultúrák is - az életün-

ket meghatározó idő felosztását – az égitestek mozgása alapján a Zodiákus = állat-szimbólumaival jellemezték, ábrázolták, tudatosították bennünk. A népmeséink pedig „csak” azt mondják tanulságul: hogy kivételezett ember az, aki érti az állatok beszédét!

A magyar népművészetben is az állatábrázolás dominál. És kimutatható, hogy a (nem valós, hanem jelképes) „mesei” szituációkban nem szürrealizmussal (képtelenségekkel) állunk szemben, hanem az ilyen, nagyon is képi, csillagászati rendszerekkel. A természeti és emberi törvényeket, folyamatokat sűrítették eleink jelképekbe – a teremtéstől kezdve. Csak egy meglepően tűnő példa: A házi vászon-szövéshez felvetett fonalak számolásának neve az „ige”. Három szál fonál = egy ige! Tehát a szövés ősi mestersége is (a magyar nyelv őrizte összefüggésben) az ige alapul... A vászonra azután a szövött minták, hímzések írják teremtő folyamatokat!

Az ige hangja rezeg a zenében is – amit vizuálisan a lejegyzett hangjegyek hullám-folyama láttat a középkor találmánya óta. A gregoriánok dallamai vizuálisan is élnek. (Sőt: Leonardó „Utolsó vacsoráján” talán az asztalon sorakozó tárgyak sorát is így olvassák dallamnak újabban, zenének). Arról nem is beszélve, hogy már a görög filozófusok a pentaton hangokkal a bolygók mozgását idézték: a szférák zenéjeként.

Természeti közegben a Nap (fény) periodikus járása is olvashatja ezen folyamatok vizualizált tartalmait, bevonva az időbeliséget – amit ma már alig tudunk a festészetben kihasználni. De nálunk az ókori kultúrát beépítő keresztény és népi közösségekben elfogadott egyetemes jelek értelmét még felfedhetjük így is, s újra tanulhatjuk – ha elfelejtettük -, de le nem tagadhatjuk! Alkalmazásuk a vizuális művészetben pedig nem nehezítik, hanem kitágíthatják, időtlenné (kozmiussá) tehetik az alapvető (ma sem más) emberi mondanivalónkat – erre a következtetésre jutott a néprajzos, magyar festő: Makoldi Sándor!

Amit szerettünk volna bemutatni ezzel a legutóbbi kiállításával...